

Rozvoj finančnej gramotnosti

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298)
sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Junior Achievement Slovensko je vzdelávacia organizácia, ktorá **už viac 30 rokov pomáha učiteľom** rozvíjať u žiakov základných a stredných škôl podnikavosť, ekonomické myslenie a finančnú gramotnosť, ako aj zručnosti potrebné pre uplatnenie sa na pracovnom trhu, vrátane digitálnych zručností.

Naše vzdelávacie programy podporujú podnikateľské a ekonomické myslenie a ponúkajú preventívne riešenia pre zamestnanosť mládeže.

Budujeme silné partnerstvá s podnikateľským prostredím, podporujeme talent, kreativitu a inovácie. V súčasnosti poskytujeme 7 vzdelávacích programov pre základné a stredné školy, ktoré sú realizované kontinuálne počas celého školského roka. Školy majú tiež možnosť zapojiť sa do rôznych projektov, ktoré rozvíjajú u žiakov širokú škálu zručností a poskytujú im reálnu skúsenosť a praktický pohľad na rôzne témy.

www.jaslovensko.sk

Junior Achievement Slovensko, n. o. implementuje projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce podporený z prostriedkov Operačného programu Ľudské zdroje (Kód výzvy: OPLZ-PO1/2019/DOP/1.1.1-01 – Podpora zlepšovania študijných výsledkov a kompetencií žiakov).

Zámerom projektu je podpora zlepšovania študijných výsledkov a kompetencií žiakov.

Cieľom projektu je zvýšiť inkluzívnosť a rovnaký prístup ku kvalitnému vzdelávaniu a zlepšiť výsledky a kompetencie detí a žiakov prostredníctvom ponuky a realizácie inovatívnych programov vzdelávania pre žiakov škôl a pre pedagogických a odborných pracovníkov škôl pracujúcich s nimi.

www.jaslovensko.sk/prakticke-kompetencie

Obsah tejto publikácie a jeho súčasti, vrátane príloh, podliehajú autorskému zákonu č. 185/2015 Z. z. a zmene a doplnení niektorých zákonov. Jej obsah a súčasti je možné použiť v súlade s uvedeným zákonom v rámci § 44 a § 45 pri uvedený jeho zdroja.

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298) sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

1 Človek vo sfére peňazí

Prečo používame peniaze ako platidlo

V minulosti sa peniaze nepoužívali vždy tak, ako ich dnes poznáme. Ľudia si vymieňali tovar za tovar. Hovoríme tomu naturálna výmena. Takáto výmena však mala svoje nevýhody. Tovar sa ťažko skladoval a prenášal, mal obmedzenú trvanlivosť a ťažko sa navzájom porovnával.

Peniaze vznikli spontánne v 7. storočí p. n. l., keď sa začali vyrábať prvé mince a výmenu tak uľahčili. Takúto výmenu nazývame nepriamou, keďže nemeníme priamo tovar za tovar, ale za peniaze.

Neskôr k minciam pribudli aj papierové peniaze, ktoré boli ľahšie a mohli mať aj vyššie hodnoty.

Zaujímavosť: V Európe sa objavili v 17. storočí, kedy Švédsko vydalo bankovku – vkladovú listinu (dôkaz o uložení zlata v banke). Na našom území sa ujali v 18. storočí, za čias panovania cisárovnej Márie Terézie. Papierové peniaze mohol vydávať len panovník, ktorý zaručoval, že hodnota vydaných papierových peňazí nie je vyššia ako hodnota zlata, ktorú predstavujú. Toto pravidlo dnes už neplatí.

Peniaze majú rôzne funkcie. Môžeme za ne nakupovať, sporiť si ich a vieme nimi vyjadriť aj hodnotu rôznych tovarov a služieb. Ich základné funkcie:

- **sú prostriedkom výmeny** – nakupujeme za ne,
- **sú uchovávateľom hodnôt** – môžeme ich odkladať a sporiť si,
- **sú zúčtovacou jednotkou** – vyjadrujeme nimi cenu za rôzne produkty (tovary a služby).

Naša mena

Dnes je už platenie peniazmi úplne bežné. Rôzne krajiny majú svoju vlastnú menu.

U nás sa v minulosti používala mena, ktorú sme volali koruna. Zavedená bola v roku 1892 v období Rakúsko-Uhorska. V roku 1918 vznikla spolu s Československom koruna československá. Najdlhšie sme československú korunu používali od roku 1945 až do 8. februára 1993, kedy bola nahradená slovenskou korunou. Od 1. januára 2009 používame menu euro spolu s aktuálne 19 ďalšími krajinami Európskej únie. Euro sa označuje symbolom €, pričom jedno euro je tvorené 100 centami. Na bankovkách sú vyobrazené mosty a okná v rôznych architektonických štýloch Európy. Symbolizujú otvorenosť a spájanie, nejde však pritom o skutočné stavby. Pokiaľ ide o mince, tie môžu mať rôzne národné vyobrazenia. Každá krajina si volí vlastný symbol, obrázok či osobnosť, ktoré budú umiestnené na minci, ktorú vydá.

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298) sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Skúste sa pozrieť do peňaženky a zistiť, z ktorých krajín pochádzajú vaše eurové mince.

Každá bankovka má rôzne ochranné prvky, aby sa zabránilo ich falšovaniu. Ide o:

- špeciálny bankový papier,
- vodoznak,
- ochranný prúžok,
- hologram,
- opticky premenlivú farbu.

Rýchle úlohy:

1. Skúste vyhľadať, ako v minulosti vyzerala československá koruna a slovenská koruna? Máte ešte doma niektoré z týchto mien?
2. Euro sa používa aktuálne v 19 krajinách Európskej únie, viete ktoré to sú?

Správna odpoveď: (Belgicko, Cyprus, Estónsko, Fínsko, Francúzsko, Grécko, Holandsko, Írsko, Litva, Luxembursko, Lotyšsko, Malta, Nemecko, Portugalsko, Rakúsko, Slovensko, Slovinsko, Španielsko a Taliansko)

3. Skúste navrhnúť vlastnú bankovku. Ako by vyzerala, a aké ochranné prvky by mala mať?

TIP: So žiakmi si môžete zahrať aj hru kvarteto s európskymi mincami. Obsahuje zaujímavé informácie o špecifických národných minciach EÚ, ako aj o histórii a geografii jednotlivých krajín používajúcich spoločnú európsku menu.

Kvarteto si môžete stiahnuť tu: www.jaap.jaslovensko.sk/prihlasky/kvarteto-aktivita-stiahnutie

Rôzne krajiny používajú rôzne meny ako svoje platidlo. V rámci Európskej únie sú napríklad krajiny, ktoré euro nepoužívajú, napr. aj naši najbližší susedia, ako sú: Česko, Poľsko a Maďarsko. Možno ste boli aj na dovolenke v zahraničí, mimo Európy, a tak viete, že sa v danej krajine platilo inou menou ako eurom.

Rýchle úlohy:

1. Priradte správne meny ku krajinám. Pozor, jedna mena môže patriť aj k viacerým krajinám.
  - Dolár, koruna, líra, euro, jüan, jen.
  - Kanada, Japonsko, Turecko, Estónsko, Taliansko, Čína, Nórsko, Česká republika, USA, Dánsko.

Správna odpoveď: dolár – Kanada, USA; koruna – Česká republika, Dánsko, Nórsko; líra – Turecko; euro – Estónsko, Taliansko; Jüan – Čína; jen – Japonsko.

2. Vyhľadajte na internete aktuálny kurz vyššie uvedených mien k euru.

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298) sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Aktivita pre žiakov – Ako vidia nevidiaci

Čas: 30 minút

Materiál: Minimálne 4 kusy z každej euro mince (0,01€, 0,02€, 0,05€, 0,10€, 0,20€, 0,50€, 1,00€, 2,00€), v prípade rozdelenia žiakov do 4 skupín; nepriehľadné vrecúško – 4 ks; šatka – 4 ks, pero a papier.

Pred aktivitou: Je potrebné si pripraviť dostatočný počet mincí tak, aby každá skupina mala rovnaký počet všetkých mincí rôznej nominálnej hodnoty.

Postup: Žiaci pracujú v 3 – 4 členných skupinách (rozdelenie do skupín podľa počtu prinesených mincí). Každý žiak sa dôkladne oboznámi s mincami pomocou zraku. Všetky objavené znaky, členenia, veľkosť preskúmajú žiaci hmatom.

Pomocou šatky (alebo so zatvorenými očami) si žiak vyberie z vrecúška jednu mincu. Úlohou žiaka je len pomocou hmatu určiť akú euro mincu si vytiahol.

Zadanie: So zaviazanými očami si vyber niekoľko euro mincí a urč ich nominálnu hodnotu.

Otázky: Opíš svoje pocity z danej aktivity. Ktoré znaky sa ľahko rozlišujú pomocou hmatu? Čo je náročnejšie pri určovaní pomocou hmatu v porovnaní so zrakom? Ktoré ochranné prvky sa pri určovaní hmatom nedajú zistiť? Čo si môžete kúpiť za jednotlivé mince?

TIP pre učiteľa: Rovnakým postupom žiaci môžu žiaci skúmať aj euro bankovky pod dohľadom učiteľa.

Výstupom aktivity je diskusia o ochranných a rozlišovacích znakoch euro mincí a eurobankoviek. Ktoré znaky sa ľahko rozlišujú pomocou hmatu, čo je náročnejšie, a ktoré ochranné prvky sa pri určovaní hmatom nedajú použiť.

Napíš, čo všetko si môžeš sa vybranú euromincu kúpiť?

- 10 cent
- 20 cent
- 50 cent
- 1 euro
- 2 eurá

Po prezentácii žiakov spoločne diskutujeme na tému: „Prečo vznikli peniaze,, a vyvodíme pojem – nominálna hodnota.

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298) sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Virtuálna mena

Virtuálnu menu možno charakterizovať ako digitálnu internetovú menu, ktorá je založená na zložitom a šifrovanom matematickom algoritme. Nevydáva ju žiadna štátna autorita, ale získava sa napr. tzv. "ťaženie" digitálnych mincí (tokenov) za pomoci výpočtovej techniky. V súčasnosti sa používa najmä na investovanie, ale na platenie on-line. Vytážené "mince" je možné nakúpiť a späť predávať za reálne peniaze, avšak pozor, bez právneho nároku

Dnes už poznáme viac kryptomien. **Najznámejšie altcoiny** (alternatívy k bitcoinu) sú: Ethereum, Cardano, Polkadot, Uniswap a Litecoin. Na rozdiel od kryptomeny, ako je napríklad bitcoin, **poznáme aj stablecoiny**. Sú to kryptomeny naviazané na fiat menu (Fiat mena je zjednodušene povedané, zákonné platidlo). Nie sú volatilné (nestále – ich kurz sa často mení, aj výrazne) tak ako bitcoin, ale stabilné. Používajú sa ako úložisko hodnoty v prípade, keď môžu byť volatilné kryptomeny menej žiaduce. Najznámejšie sú Tether, USD Coin a Dai, ktoré sú naviazané na americký dolár.

6

Bitcoin

Bitcoin (BTC) je **prvá digitálna mena**. Je to forma elektronických peňazí, ktoré si môžu používatelia internetu poslať bez prostredníka. Nie je pod kontrolou žiadnej inštitúcie, napr. banky. Je navrhnutý tak, aby sa nikomu neoplatilo podvádzať. Vďaka tomu nie je kontrolovaný žiadnym jednotlivcom, skupinou ani štátom. Je úplne decentralizovaný. Vynájdený bol v roku 2008 človekom, prípadne skupinou osôb, známym pod pseudonymom Satoshi Nakamoto.

Množstvo bitcoinu je obmedzené, vopred známe a nemenné. Je to zásadným rozdielom oproti papierovým bankovkám a ich digitálnym verziám vydávaných vládami a centrálnymi bankami, ktorých zásoba rastie rýchlym tempom. Možno je vytvoriť iba 21 miliónov bitcoinov. Najmenšou jednotkou bitcoinu je jeden satoshi. 100 mil. satoshi (0,00000001 BTC) = 1 bitcoin.

Bitcoin je možné získať kúpou, výmenou alebo ťažbou. Na kúpu a vlastníctvo bitcoinu je potrebná bitcoinová peňaženka. Softvérové alebo hardvérové „peňaženky“ spravujú a ukladajú privátne kľúče k bitcoinom a iným kryptomenám, kým nie ste pripravený ich minúť alebo vymeniť za inú menu. Na zálohovanie peňaženky, pre prípad straty alebo poškodenia zariadenia, sú potrebné privátne kľúče.

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298) sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Zdroje príjmov

Každý z nás si už pravdepodobne niečo za peniaze kúpil. Rôzne skupiny ľudí majú rôzne príjmy. Poďme sa pozrieť na to, aké príjmy poznáme:

- **Príjmy za prácu (mzda)**

- Mzda je odmena za prácu, je to vlastne cena práce. Jej výška závisí predovšetkým od druhu práce, množstva, jej kvality, ale aj od ďalších faktorov (vzdelanie, dĺžka praxe, odvetvie, a pod.). Priemerná mesačná mzda v SR bola za rok 2019, napríklad 1 092 €. Rozdiely medzi jednotlivými zárobkami sú veľké. Až 70 % ľudí zarobí menej, ako je výška priemernej mzdy.

- **Príjmy z podnikania**

- Podnikanie je sústavná zárobková činnosť, ktorú vykonáva podnikateľ samostatne, vlastným menom a na vlastnú zodpovednosť s cieľom dosiahnuť zisk. Podnikatelia predávajú rôzne tovary a služby, za čo inkasujú peniaze. Ide tak o ich príjmy z podnikania. Ak firma dobre hospodári a má príjmy vyššie ako výdavky, dosiahne zisk z podnikania. V opačnom prípade má stratu. Rozdiel medzi príjmami a výdavkami sa nazýva výsledok hospodárenia.

- **Príjmy z majetku**

- Medzi majetok patria hnutelné veci (zariadenie bytu, auto, oblečenie, šperky, obrazy, a pod.), nehnuteľné veci (dom, byt, chata, garáž, a i.), ale aj práva alebo iné majetkové hodnoty (cenné papiere, vklady na účtoch). Ak spočítate hodnotu svojho hmotného majetku, bankových účtov, cenných papierov, a pod., získate celkovú hodnotu svojho bohatstva. Čisté bohatstvo dostaneme tak, že od celkového bohatstva odpočítame svoje dlhy či iné záväzky, napr. úvery.
- Medzi príjem z majetku patrí: prenájom alebo predaj pôdy či iných nehnuteľností, ako aj renta.

- **Brigáda, absolventská prax**

- Po ukončení strednej školy môže študent nastúpiť na absolventskú prax. Jej cieľom je získanie alebo prehĺbovanie odborných zručností a praktických skúseností u zamestnávateľa. Je určená pre osoby mladšie ako 26 rokov. Dostať sa k nej dá prostredníctvom Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny. Ak je absolvent vedený v evidencii uchádzačov o zamestnanie, môže takúto prax vykonávať v dĺžke 3 – 6 mesiacov, a to v rozsahu maximálne 20 hodín týždenne. Absolvent môže vykonávať absolventskú prax len vo vyštudovanom odbore, pričom bol v evidencii úradu práce evidovaný najmenej jeden mesiac. Viac si môžete prečítať tu: <https://bit.ly/3aV7HFQ>.
- Brigádnická práca študentov sa nám najčastejšie spája s letnými prázdninami, môžeme ju však vykonávať aj v inom čase v roku. Je to forma práce, kedy zamestnávateľ zamestnáva študenta. Podľa zákona je študent ten, kto má štatút žiaka strednej školy alebo štatút študenta dennej formy vysokoškolského štúdia a najneskôr do konca kalendárneho roka, v ktorom sa dohoda uzatvára, dovŕši 26 rokov. Dohoda o brigádnickej práci študentov sa uzatvára na určitú dobu, najviac na 12 mesiacov. Musí byť uzatvorená písomne a musí v nej byť uvedená

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298) sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

dohodnutá práca a odmena, a tiež rozsah pracovného času. Viac si môžete prečítať tu: <https://bit.ly/3aT95c3>.

- **Iné príjmy (výhra, dar, dedičstvo)**

- Príjem z domácnosti nemusí byť pravidelný, ako to býva väčšinou pri mzde (odmene za prácu). Medzi príjmy sa napríklad radia aj rôzne dary, vyššie hodnoty dlhodobej spotreby; napr. počítač, bicykel, auto, zariadenie bytu, a pod. Tiež to môže byť dedičstvo, ktoré sme získali alebo výhra v súťaži či v lotérii. Tieto príjmy sú však väčšinou jednorazové a neisté, predovšetkým v prípade výhry. Tam je navyše aj vysoké riziko, že viac peňazí investujeme (kúpime žreby, stavíme v lotérii), ako z nej získame.

- **Príjmy od štátu**

- Sú rodiny, ale aj jednotlivci, ktorí sa môžu dostať do situácie, keď zostanú bez pravidelných príjmov. Nedostávajú teda žiadnu mzdu, rentu, nepodnikajú, a pod. Aj oni však majú pravidelné výdavky, ktoré musia platiť. Takúto situáciu alebo stav núdze pomáha riešiť aj štát rôznymi dávkami a podporami v týchto oblastiach:
    - sociálne poistenie,
    - štátna sociálna podpora,
    - sociálna pomoc.
  - V rámci sociálneho poistenia zabezpečuje štát potreby občana, ak stratí príjmy zo zárobkovej činnosti. Takejto osobe štát zo sociálneho poistenia vypláca:
    - nemocenské v čase choroby,
    - podporu v materstve,
    - rôzne druhy dôchodkov,
    - ošetrovanie člena rodiny.
  - V rámci sociálnej podpory sú, naopak, vyplácané rodinám aj jednotlivcom tieto dávky:
    - jednorazové – pri narodení dieťaťa, príspevok na pohreb,
    - opakované – prídavok na dieťa, rodičovský príspevok.
  - Sociálna pomoc a sociálne služby sú poskytované občanom a rodinám, ktoré sú pod hranicou životného minima. Ide napríklad o pomoc v hmotnej núdzi, príspevok na starostlivosť o dieťa.
- Viac o príspevkoch, ktoré vypláca štát prostredníctvom Sociálnej poisťovne, si môžete pozrieť tu: <https://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/>.

Rôzna práca, rôzny príjem

Hovorí sa, že „Aká práca, taká pláca“. Za svoju prácu ľudia dostávajú odmenu vo forme mzdy, tá nám slúži na pokrytie základných životných potrieb a iných výdavkov, ktoré máme my osobne, či naša rodina. Kto z nás by nechcel veľa zarábať? Aj dobrá práca si však vyžaduje mať znalosti a zručnosti, ktoré zamestnávateľia hľadajú alebo ktoré nám pomôžu pri rozbehnutí vlastného podnikania.

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298) sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Vzdelávanie v budúcom profesijnom živote zohráva významnú rolu. Je mnoho profesií, ktoré, napríklad bez príslušného vzdelávania, nemôžeme vykonávať.

Vyššiu šancu na dlhodobu dobre platenú prácu má človek s vyšším vzdelávaním ako ten, ktorý má dosiahnuté základné vzdelanie. Vzdelanie predstavuje trvalú hodnotu, čo však neznamená, že aj po ukončení školy by sme sa nemali ďalej vzdelávať. Existuje niekoľko profesií, kde je ďalšie vzdelávanie nutné, pretože daná oblasť sa dynamicky rozvíja o nové spôsoby, technológie a poznatky. Je ňou napríklad zdravotníctvo, informačné technológie, ale aj bankovníctvo a mnohé ďalšie.

Výber školy, strednej aj vysokej netreba podceňovať, ide o naše smerovanie budúceho pracovného života. Je pravdou, že mnoho ľudí nerobí presne to, čo vyštudovali, no dôvodom je aj rýchlo sa meniaci pracovný trh a vznik nových pracovných pozícií či zánik niektorých starých. Odporúčaná, ak máte čas a možnosti, je napr. aj brigáda popri škole a ideálne v takej oblasti, kde by ste chceli neskôr pracovať.

Vhodné pracovné miesto nemusíte hľadať, môžete si ho aj vytvoriť. Ako? Začnete podnikáť v oblasti, ktorá vám je blízka, poznáte ju a dokážete ponúknuť ostatným to, čo potrebujú, chcú a sú ochotní za to zaplatiť.

Aktivita pre žiakov- Môj osobný životný plán

Čas: 30 – 45 minút

Materiál: pero, papier A4 a A3, farebné hrubé fixky, flipchartový papier

Postup: Žiaci pracujú samostatne. Ich úlohou je vytvoriť osobný životný plán. Na papier A4 si napíšu svoj cieľ, ktorý by chceli dosiahnuť o 10 rokov. Čo by chceli mať, kde by chceli pracovať, čo by chceli dosiahnuť?

Žiaci si následne rozdelia svoj papier na dve polovice a označia ich ako osobný a profesijný cieľ. Do každého stĺpca by mali napísať čo by chceli dosiahnuť v každom z 10 rokov tak, aby sa dopracovali k stanovenému cieľu, teda čiastkové ciele a jednotlivé kroky, ako aj spôsob, akým ich dosiahnuť.

Žiakom môžete rozdať aj väčší papier A3, na ktorý si svoju životnú cestu môžu zakresliť. Niekedy bude zrejme cesta rovná, inokedy viac kľukatá.

Príklad:

Emil by chcel mať o 10 rokov stabilnú prácu v IT oblasti, rád by programoval a tvoril nové webové stránky. Tiež by chcel mať vodičský preukaz a aj vlastné auto. Bývať by chcel v centre mesta, ideálne vo svojom vlastnom byte.

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298) sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Aby mohol pracovať v IT oblasti, potrebuje na to adekvátne vzdelanie. Ak chodí na základnú školu, musí si vybrať vhodnú strednú školu a úspešne absolvovať prijímačky. Ak už je stredoškôla, ideálne je dať si prihlášku na vysokú školu v danom odbore, napríklad Slovenskú technickú univerzitu. Musí však najprv úspešne zmaturovať.

Popri škole môže ešte napríklad brigádovať, resp. absolvovať rôzne kurzy, ktoré sú zamerané na IT. Zvýši si tak svoje odborné zručnosti a vedomosti, navyše si aj niečo zarobí.

Ak si bude chcieť kúpiť auto, musí rozmýšľať nad svojimi príjmami a výdavkami. Býva priamo v Bratislave, kam chce ísť na vysokú školu alebo môže dochádzať, či musí bývať na internáte alebo priváto? Ak by chcel ušetriť, internát je lacnejší. Tiež by si mal rozmyslieť, aké auto chce, na čo ho bude využívať a koľko asi môže stať?

Pri vlastnom bývaní, keď už skončí školu, to bude mať trochu zložitejšie. Mal by sa zamyslieť nad tým, kde chce bývať a aký byt chce (rozloha). Čo musí urobiť preto, aby si mohol vlastný byt kúpiť a bude to možné? Alebo by bolo, naopak, lepšie, ak by býval v podnájme alebo ešte u rodičov?

Emil by mal mať tiež predstavu, koľko vo svojej práci bude zarábať.

Žiaci si môžu na začiatok určiť aspoň základné čiastkové ciele, napr. skončiť školu, urobiť prijímačky na vysokú školu, nájsť si brigádu, skončiť vysokú školu, nájsť si prácu, nájsť si podnájom, kúpiť si auto, a pod.

Keď si všetci žiaci svoj osobný plán vytvoria, môžete vyzvať dvoch – troch dobrovoľníkov, aby ho prezentovali. Spolu môžete potom diskutovať o tom, čo všetko je potrebné k tomu, aby sa im podarilo ich cieľ naplniť, resp. sa k jeho naplneniu priblížiť čo najviac.

Cieľom aktivity je uvedomiť si, že by sme si mali dávať reálne ciele a k ich dosiahnutiu vedie niekedy dlhá cesta. Bez nášho úsilia, práce a zodpovedného prístupu aj k financiám bude jeho dosiahnutie ťažké a nemusí sa nám to podariť.

Bohatstvo a chudoba

Niektorí z nás majú pocit, že ak si nemôžu kúpiť všetko po čom túžia, sú chudobní. Takýto pocit môže mať aj úplne bežný človek, ak žije v prostredí mimoriadne solventných (bohatých) ľudí. Naopak ho nemusí mať vždy ten, kto síce má nedostatok financií, ale všade navôkol vidí hlad a biedu, ktorými on našťastie netrpí.

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298)
sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Objektívne sa však za chudobného pokladá ten človek, ktorý nemá zaistené podmienky pre dôstojný život a uspokojenie základných ľudských potrieb (jedlo, voda, oblečenie, ochrana zdravia, vzdelanie, ľudské práva, dôstojné bývanie, a pod.). Svetová banka posudzuje napríklad mieru chudoby podľa denného príjmu na osobu. V extrémnej chudobe žijú ľudia, ktorí majú menej ako 1 americký dolár na deň (je ich približne okolo miliardy).

Bohatstvo sa nemeria luxusom. To môže totiž predstavovať aj mnoho nepotrebných vecí. Je vnímané subjektívne a pre každého môže znamenať niečo iné. Bohatstvo nie sú len peniaze a majetky. Mnoho ľudí ich má, ale nie sú šťastní. Pre niektorých je bohatstvom zdravie, čas strávený s rodinou a priateľmi a možnosť venovať sa svojim záujmom.

Na internete existujú webstránky s kalkulačkou, do ktorej môže človek uviesť výšku svojho ročného príjmu a ona automaticky vyráta, koľko ľudí vo svete je bohatších alebo chudobnejších ako dotýčny. Jednou z nich je napríklad <https://howrichami.givingwhatwecan.org/how-rich-am-i>.

Svetový inštitút pre vyspelé ekonomiky v rámci projektu OSN dospel k záveru, že „chudobnejšia“ polovica obyvateľov planéty vlastní spolu iba percento svetového bohatstva. Podľa výskumov je bohatstvo jednoznačne koncentrované v Severnej Amerike, Európe a v niekoľkých vyspelých krajinách Ázie.

Európska únia významne prispieva na rozvojovú pomoc pre chudobných. Základným motívom Miléniových rozvojových cieľov je odstránenie extrémnej chudoby, hladu, detskej úmrtnosti a bojovať proti HIV a malárii. Táto pomoc je veľmi významná.

Rýchla úloha:

Poznáte organizácie, či združenia, ktoré pomáhajú chudobným, či znevýhodneným občanom na Slovensku? Čím sa zaoberajú, a ako im pomáhajú?

Možné odpovede: Nota bene, Vagus, Dobrý anjel, Liga proti rakovine, Plamienok, a pod.

Hodnotový rebríček

Každý z nás má rôzne hodnoty. Pre niekoho je na prvom mieste zdravie, pre iného rodina, priatelia, či majetok. Hodnoty sú veci, ktoré považujeme za dôležité a cenné a súvisia s etickými normami. Etika sú normy a pravidlá, ktoré vytvorila spoločnosť, ale vy sami sa rozhodujete či ich budete rešpektovať a riadiť sa nimi. Práve toto naše konanie je ovplyvnené našimi vlastnými hodnotami a princípmi, ktoré má svoj základ aj v rodine. Vplyv na ne má však aj prostredie, v ktorom žijeme, kultúra a tradície. Naše rozhodnutia sú v mnohých prípadoch

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298) sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

limitované aj zákonmi, ktoré určujú, čo môžeme a čo nie. Napríklad krádež je trestný čin a ani vlamanie, či nebodaj fyzické násilie nezostáva bez povšimnutia. Zákony sú pre nás normami, ktorými sme povinní sa všetci riadiť a ich úlohou je chrániť hodnoty spoločnosti. Na rozdiel od etických noriem je zákon možné vynútiť rôznymi postihmi. Pri etike je pre jej udržiavanie dôležitá verejná mienka a vlastné svedomie. Medzi oboma je však dôležitý vzťah.

Práve hodnoty a princípy majú vplyv aj na to, či sa budeme pri financiách správať zodpovedne a míňať rozumne, či je pre nás dôležité prezentovať sa pred svojim okolím drahými vecami, či sme ochotní prispieť na charitu alebo pomôcť tým, ktorí to potrebujú.

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298) sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Aktivita pre žiakov - Rebríček hodnôt

Čas: 30 – 45 minút

Materiál: pero, papier, farebné pastelky, nožnice

Postup: Žiakom rozdáme čistý papier A4 a požiadame ich, aby ho rozdelili/rozstrihali na 10 pášikov (môžeme im vopred vytlačiť papier, ktorý bude rozdelený čiarami na 10 rovnakých častí alebo im rozdať 10 už nastrihaných pášikov z papiera). Požiadame ich, aby napísali farebnými pastelkami na každý kúsok papiera svoju hodnotu, ktorá je pre nich v živote dôležitá, napr. zdravie, rodina, kamaráti, nový telefón, či iná hmotná vec, vzdelanie, dobrá práca, a pod.

Ich úlohou bude následne každej hodnote priradiť počet bodov/hodnotu. K dispozícii budú mať maximálne 100 bodov a tieto musia všetky rozdeliť. Súčet všetkých papierikov musí byť 100, napr. ak priradia zdraviu 45 bodov, medzi ostatné môžu rozdeliť už iba zostávajúcich 55 bodov. Potom by tieto hodnoty mali zoradiť podľa počtu bodov. Prvá bude tá, ktorá má pre nich najväčší počet bodov.

Môžete vyzvať žiakov, aby sa o svoj rebríček podelili, je to na vašom uvážení.

Úloha má pokračovanie v spoločnej práci.

Keď všetci žiaci vytvoria svoj vlastný rebríček hodnôt, rozdeľte ich do skupín. Minimálny počet členov by mal byť 2 a maximálny 5 žiakov. Zadať žiakom tú istú úlohu. Rozdiel bude v tom, že tentokrát musia zostaviť takýto rebríček spoločne a na všetkých hodnotách a ich pridelených bodoch sa musia zhodnúť.

Požiadajte jednotlivé skupiny, aby predstavili svoj rebríček hodnôt a zdôvodnili, prečo sa takto rozhodli.

Následná diskusia môže smerovať k tomu, že každý z nás má iné hodnoty, a tie sa aj menia, napr. podľa toho, v akej životnej situácii sme, koľko máme rokov, a pod.

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298)
sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Mzda, dane a odvody

Už vieme, že jedným zo zdrojov našich príjmov je aj odmena za prácu – mzda. Jej časť však odvádzame štátu vo forme daní. Ten tieto prostriedky prerozdeľuje. Týmto spôsobom sa podieľame na príjmoch štátneho rozpočtu, z ktorých sú následne financované verejné služby, napríklad školy, zdravotníctvo, a pod. Zamestnanci tiež platia zrážky zo mzdy do rôznych fondov, napríklad zdravotné a sociálne poistenie. Z týchto prostriedkov môžeme dostať časť peňazí aj späť, keď u nás vznikne takáto potreba, napr. v podobe starobného, či invalidného dôchodku alebo ako podpora v nezamestnanosti, počas materskej, a i.

Akú mzdu poznáme?

V súvislosti so mzdou sa stretávame s pojmami hrubá a čistá mzda.

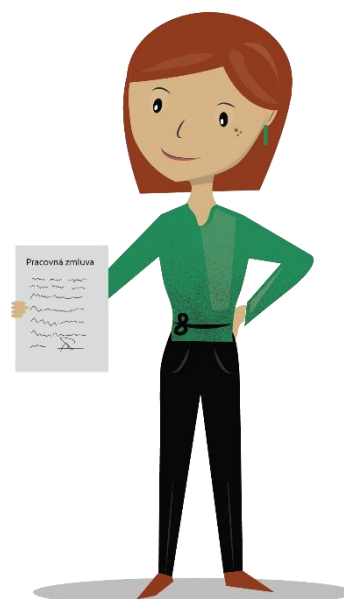
- **Hrubá mzda** predstavuje sumu, ktorú má zamestnanec uvedenú v pracovnej zmluve a je pred zaplatením daní a odvodov.
- **Čistá mzda** predstavuje sumu, ktorú zamestnanec reálne dostane na účet až po zaplatení daní a odvodov.
- Stretnúť sa môžeme aj s pojmom **cena práce**. Je to súhrn nákladov zamestnávateľa na zamestnanca, ak započítame všetky platby za zamestnanca – t.j. hrubú mzdu plus odvody platené na povinné verejné poistenie, príspevky na starobné dôchodkové poistenie platené zamestnávateľom a do Sociálnej poisťovne. Zahŕňať môže napr. aj stravovanie zamestnanca.

Okrem pojmov hrubá a čistá mzda, poznáme aj nominálnu a reálnu mzdu. Aký je medzi nimi rozdiel?

- **Nominálna mzda** je suma vyplatených peňazí, teda to koľko peňazí dostaneme vyplatených na účet.
- **Reálna mzda** predstavuje sumu tovarov a služieb, ktoré si môžeme reálne za tieto peniaze kúpiť.

Napríklad v roku 2021 bola priemerná nominálna mesačná mzda zamestnanca v hospodárstve v hodnote 1 211 €. V roku 2020 to bolo 1 133 €, čo predstavuje nárast o 6,4 %. V roku 2016 bola priemerná nominálna mzda vo výške 912 €. V porovnaní s rokom 2021 tak ide o nárast o 24,7 %.

Aj keď sa nám môžu tieto rozdiely zdať pozitívne, hlavne ak vidíme nárast medzi jednotlivými rokmi, musíme brať do úvahy aj rast spotrebiteľských cien, teda cien za tovary a služby, ktoré si môžeme za svoju mzdu reálne kúpiť a to už hovoríme o reálnej mzde. Miera inflácie v roku 2021 bola 3,2 %. To teda znamená, že ak nárast nominálnej mzdy v roku 2021 oproti roku 2020 predstavuje 6,4 % a zoberieme do úvahy spomínanú infláciu vo výške 3,2 %,

reálna mzda sa v skutočnosti zvýšila iba o 3,2 %. Stále to však predstavuje nárast oproti roku 2020. Inflácii, a tomu čo znamená, sa budeme venovať aj neskôr.

Minimálna mzda

Už vieme, že na našej pracovnej zmluve je uvedená hrubá mzda, aj tá ma však svoje pravidlá. Každý z nás väčšinou túži po čo najvyššej sume. Rôznym vplyvom, napr. druh práce, dosiahnuté vzdelanie, odbor, a pod. je výška mzdy rôzna. Všetky však majú niečo spoločné – nesmú byť nižšie ako je minimálna mzda.

- **Minimálna mzda** predstavuje najnižšiu úroveň príjmu, ktorú je zamestnávateľ povinný zamestnancovi poskytnúť za vykonanú prácu. Je to akási ochrana zamestnancov. Jej výšku stanovuje vláda SR vždy na príslušný kalendárny rok.

V posledných rokoch sa minimálna mzda výraznejšie zvýšila. Napríklad, v roku 2012 bola vo výške 327,20 € mesačne (samozrejme za celý odpracovaný mesiac podľa stanovených podmienok) alebo 1,880 € za hodinu, keďže niektorí zamestnanci majú určenú hodinovú mzdu. V roku 2021 bola minimálna mzda vo výške 623 €, teda 3,58 € za hodinu. Pre rok 2022 predstavuje sumu 646 €, pre jednu odpracovanú hodinu je to 3,713 €. Táto suma je stanovená pre 1. stupeň náročnosti práce, ako sú napr. manipulačné alebo prípravné práce, pri náročnejšej práci sa zvyšuje. V najvyššom stupni náročnosti je to dvojnásobok. Nárok na minimálnu mzdu má aj študent pri brigádnickej práci. Minimálna mzda je stanovená aj vo viacerých krajinách EÚ. V roku 2021 bola najvyššia v Luxembursku – 2 202 €, najnižšia v Bulharsku – 333 €. Aby sme však tieto sumy mohli reálnejšie posúdiť, musíme brať do úvahy aj priemernú mzdu a výšku nevyhnutných výdavkov na život.

Pri stanovení minimálnej mzdy sa vždy prihliada na životné minimum. Je to dolná hranica príjmov na osobu alebo celú rodinu, pod ktorú by už nemali klesnúť, aby mohli prežiť. Ide vlastne o najnižšiu prípustnú hranicu životnej úrovne obyvateľstva. Jeho výšku vždy určuje vláda zákonom na príslušné obdobie, pričom sa pri jeho určení berie do úvahy aj vývoj cien. Od 1. 7. 2021 do 30. 6. 2022 je stanovené pre jednu dospelú osobu na 218,06 €, na 2. posudzovanú osobu vo výške 152,12 €, na neplnoleté alebo nezaopatrené dieťa 99,56 €. Takže, napr. pre štvorčlennú rodinu s dvoma nezaopatrenými deťmi je v úhrne 569,30 €. Môžete diskutovať o tom, prečo je stanovené životné minimum na jednotlivých členov rodiny v rôznej výške.

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298)
sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Sociálne a zdravotné poistenie

Pozrime sa na povinné odvody do poisťovní, ktoré platíme.

Na výplatnej páske sú uvedené tieto:

	Názov poistenia	Zamestnanec v %	Zamestnávateľ v %
Odvody do zdravotnej poisťovne	Zdravotné poistenie	4	10
Odvody do Sociálnej poisťovne	Nemocenské poistenie	1,4	1,4
	Starobné poistenie	4	14
	Invalidné poistenie	3	3
	Poistenie v nezamestnanosti	1	1
	Úrazové poistenie	0	0,8
	Garančné poistenie	0	0,25
	Rezervný fond solidarity	0	4,75
	SPOLU	13,40	35,20

16

Čo však jednotlivé odvody znamenajú, prečo a komu ich vlastne platíme? Pozrime sa na to.

Zdravotné poistenie je

1. povinné verejné zdravotné poistenie, na základe ktorého sa poskytuje poistencom verejného zdravotného poistenia zdravotná starostlivosť a služby súvisiace s poskytovaním zdravotnej starostlivosti,
2. individuálne zdravotné poistenie, na základe ktorého sa poskytuje poistencom individuálneho zdravotného poistenia zdravotná starostlivosť v rozsahu určenom v zmluve podľa osobitného predpisu.

Zdravotné poistenie slúži na:

- úhradu nákladov lekárom,
- úhrady za výkony v zdravotnej starostlivosti zdravotníckym zariadeniam,
- plnú alebo čiastočnú úhradu nákladov na lieky a zdravotnícke pomôcky občanov.

Verejné zdravotné poistenie nám vzniká už narodením. Za takéto poistenie sme povinní platiť poistné. Platia ho tieto skupiny občanov:

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298) sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

1. zamestnanec – platí 4 % zo svojej hrubej mzdy,
2. samostatne zárobkovo činná osoba – platí 14 % z vymeriavacieho základu,
3. zamestnávateľ – platí 10 % z vymeriavacieho základu,
4. štát – platí poistné za sociálne znevýhodnených občanov, napr. na nezaopatrené dieťa do skončenia povinnej školskej dochádzky; za denného študenta vo veku do 30 rokov do získania vysokoškolského vzdelania 2. stupňa; za poberateľov invalidného a starobného dôchodku; za poberateľov rodičovského príspevku; za obvinených vo väzbe; atď.,
5. platiteľ dividend.

Ak niekto neplatí zdravotné poistenie, má nárok len na neodkladnú zdravotnú starostlivosť.

Sociálne poistenie na Slovensku patrí medzi povinné poistenia, ktoré sú založené na platení odvodov a poberaní dávok (napr. dôchodkov), a ktorého úlohou je ochrániť veľkú časť obyvateľstva pred životnými rizikami.

Do sociálneho poistenia patrí:

1. *nemocenské poistenie* – poistenie pre prípad straty alebo zníženia príjmu zo zárobkovej činnosti a na zabezpečenie príjmu v dôsledku dočasnej pracovnej neschopnosti, tehotenstva a materstva,
2. *dôchodkové poistenie*, a to
  - a. *starobné poistenie* – poistenie na zabezpečenie príjmu v starobe a pre prípad úmrtia,
  - b. *invalidné poistenie* – poistenie pre prípad poklesu schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť v dôsledku dlhodobo nepriaznivého zdravotného stavu poistenca a pre prípad úmrtia,
3. *úrazové poistenie* – poistenie pre prípad poškodenia zdravia alebo úmrtia v dôsledku pracovného úrazu, služobného úrazu (ďalej len „pracovný úraz“) a choroby z povolania,
4. *garančné poistenie* – poistenie pre prípad platobnej neschopnosti zamestnávateľa na uspokojovanie nárokov zamestnanca, na úhradu odmeny a výdavkov predbežného správcu podľa osobitného predpisu a na úhradu povinných príspevkov na starobné dôchodkové sporenie (ďalej len „príspevky na starobné dôchodkové sporenie“) nezaplatených zamestnávateľom do základného fondu príspevkov na starobné dôchodkové sporenie,
5. *poistenie v nezamestnanosti* – poistenie pre prípad straty príjmu z činnosti zamestnanca v dôsledku nezamestnanosti a na zabezpečenie príjmu v dôsledku nezamestnanosti.

Povinné odvody do Sociálnej a zdravotnej poisťovne teda odvádzame preto, aby sme z nich mohli, pre prípad potreby, následne aj čerpať. Vyplácajú sa z nich, napríklad materské dávky

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298) sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

alebo dávky v nezamestnanosti, ak napríklad prideme o prácu, ale aj dôchodky, zdravotná starostlivosť, a pod. Nárok na tieto dávky má v prípade potreby každý zamestnanec, u ktorého nastala situácia, keď podľa zákona môže dôjsť k ich čerpaniu.

Hlavným cieľom je teda ochrana občanov/zamestnanca. Na Slovensku funguje tzv. solidárny systém. To napríklad znamená, že Jožko síce platí prostredníctvom povinných odvodov aktuálne aj starobné poistenie, ale sám nie je jeho poberateľom, keďže ešte nedosiahol vek, ktorý by ho oprávňoval poberať dôchodok. Prispieva však do solidárneho systému, z ktorého sa dôchodky vyplácajú. Keď dôchodkový vek dosiahne, bude ho dostávať aj on. Podobne je to napríklad aj v prípade zdravotného poistenia. Jožko môže čerpať len základnú zdravotnú starostlivosť, t.j. chodí k zubárovi, na všeobecné preventívne prehliadky a pod. Ak by sa však uňho vyskytla vážnejšia choroba, bude mať nárok na preplatenie zdravotnej starostlivosti a ošetrovanie aj u špecialistov, či nárok na špeciálne lieky.

Nelegálna práca^{1,2}

Nelegálna práca je problémom mnohých krajín a Slovensko nie je výnimkou. Nelegálna práca sa tiež označuje aj ako „čierna práca“.

Prečo je však takáto práca problém? Má negatívny dopad hlavne na zamestnancov, ale aj podnikateľské prostredie a celú spoločnosť. Tie môžu vyústiť do problémov s nárokom na mzdu, stravovanie, dovolenku, ale napr. aj na zdravotnú starostlivosť, výšku dôchodku a iných dávok.

Medzi osoby, ktoré pracujú nelegálne patria, napríklad:

- osoby, ktoré zarábajú oficiálne minimálnu mzdu, ale v skutočnosti dostávajú viac peňazí, teda ďalšie peniaze v hotovosti tzv. „na ruku“,
- osoby, ktoré podnikajú bez povolenia, licencie, či iného podnikateľského oprávnenia,
- osoby, ktoré nie sú prihlásené do sociálnej a zdravotnej poisťovne, často teda nemajú pracovnú zmluvu, či dohodu.

Pri nelegálnej práci prichádza o peniaze štát, keďže ani zamestnávateľ, ani zamestnanec neodvádza povinné odvody vôbec alebo v menšej miere, ako by mal, napr. ak má zamestnanec minimálnu mzdu, ale „na ruku“ dostáva viac. Práve posledný príklad je často uplatňovaný aj v praxi.

Aj keď sa môže zdať, že je to predsa len pre zamestnanca aj zamestnávateľa výhodné, keď pracovnú zmluvu mám, ale štát mi zoberie z výplaty menej peňazí, a potom ešte dostanem

1 Zdroj: <https://www.epi.sk/cely/odborny-clanok/Rizika-ciernej-prace-nelegalneho-zamestnavania.htm>

2 Zdroj: <https://www.employment.gov.sk/sk/praca-zamestnanost/vztah-zamestnanca-zamestnavateľa/nelegalna-praca-nelegalne-zamestnavanie/>

nejaké peniaze priamo „na ruku“. Mám tak viac peňazí, ako keby som mal celý svoj riadny príjem uvedený v pracovnej zmluve a ten by celý podliehal povinným odvodom.

Táto lákavá predstava má však svoje značné nevýhody. Vieme už, že z povinných odvodov do Sociálnej a zdravotnej poisťovne, sa v prípade potreby vyplácajú, napríklad dávky v nezamestnanosti. Na tú máte nárok vtedy, ak pridete o prácu a ste uchádzačom o zamestnanie, t.j. ste registrovaný v evidencii uchádzačov o zamestnanie na Úrade práce, sociálnych vecí a rodiny a v posledných štyroch rokoch pred zaradením do tejto evidencie ste boli poistenou osobou v nezamestnanosti najmenej dva roky (teda 730 dní). Výpočet tejto dávky je možno trochu komplikovanejší na pochopenie, ale jej výška je 50 % denného vymeriavacieho základu x počet dní v mesiaci.

Dôležité pre nás však je vedieť hlavne to, že na jej výšku má teda vplyv aj výška mzdy. Vieme tak s istotou povedať, že zamestnanec, ktorý dostáva oficiálne minimálnu mzdu, ale pritom dostane aj ďalšie peniaze „na ruku“, bude mať menšiu dávku v nezamestnanosti, ako keby celú svoju mzdu zdanenú. Podobné je to napríklad aj v prípade materskej dovolenky, výšky dôchodku a iných dávok. Tým, že máme inú sumu, tzv. na páske, a inú dostávame „na ruku“, okrádame hlavne samých seba. Tiež to spôsobuje problémy v oblastiach, ktoré tvoria tzv. solidárny systém, napr. zdravotníctvo. Čím menej peňazí odvedieme, tým menej ich bude pre túto oblasť k dispozícii.

V uplynulom období pandémie COVID-19 sa práve nelegálna práca ukázala ako veľký problém a mnohí zamestnanci doplatili práve na to, že dostávali minimálnu mzdu a ostatné peniaze „na ruku“. Keď prišli náhle o prácu z dôvodu zatvorenia rôznych prevádzok a zaradili sa do evidencie uchádzačov o prácu, mali nárok na dávku v nezamestnanosti, príp. iné mimoriadne sociálne dávky, ktoré štát vyplácal ako kompenzáciu za zatvorenie prevádzok. Výška týchto príspevkov sa však odvíjala od oficiálnej hrubej mzdy zamestnanca. Tá bola samozrejme minimálna, a tomu zodpovedala aj výška jednotlivých dávok.

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298)
sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Výdavky

Už vieme, aké môžeme mať príjmy, a že pre mnohých je to práve odmena za prácu, teda mzda. K nim sa však zákonite viažu aj rôzne výdavky. Každý z nás už bol niekedy niečo nakupovať a svoje peniaze takto minul. Vedeli ste, že naše výdavky ovplyvňujú ľudské potreby? Tie môžeme členiť, napríklad podľa významu:

- Základné potreby
  - Sú pre náš život dôležité – bývanie, odievanie, vzdelanie, jedlo, a pod.
- Vyššie potreby
  - Potrebujeme ich pre náš ďalší rozvoj, ale bez ich uspokojenia sa zaobídeme – návšteva kina, kúpa kníh, internet, mobilný telefón, dovolenky, a pod.

20

Skúste si urobiť zoznam 5 vecí, ktoré by ste chceli v budúcnosti mať. Máte teraz na ich kúpu dosť peňazí? Ak nie, aké máte možnosti ich získať? V zásade sú to tieto:

- Nájsť spôsob, ako zvýšiť svoje príjmy.
- Znížiť niektoré svoje výdavky.
- Kombinácia oboch možností.
- Zobrať si pôžičku, ak už máte minimálne 18 rokov.

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298) sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Rýchla úloha:

1. Ktoré udalosti môžu ovplyvniť príjmy a výdavky rodiny negatívne?
2. Ktoré udalosti môžu ovplyvniť príjmy a výdavky rodiny pozitívne?

Možné odpovede:

- Príjmy a výdavky z negatívneho pohľadu:
  - zníženie platu,
  - strata práce,
  - invalidita, choroba,
  - úraz,
  - narodenie dieťaťa,
  - hospodárska kríza,
  - zmeny v daňovej a v sociálnej politike vlády.
- Príjmy a výdavky z pozitívneho pohľadu:
  - zvýšenie platu,
  - zamestnanie člena rodiny, ktorý nepracoval,
  - výhra,
  - splatenie úveru,
  - dedičstvo (ak nie sú jeho predmetom aj dlhy osoby, po ktorej dedíme. Dedí sa totiž nie len majetok, ale aj dlhy).

21

Počuli ste už pojem **okázalá spotreba** (z angl. conspicuous consumption)? Je to fenomén, ktorý môžeme pozorovať aj na Slovensku. Ide o nakupovanie takých luxusných, módných či značkových tovarov a služieb, ktorých účelom je robiť dojem na ostatných a ukazovať navonok svoje bohatstvo, a tým sa snažiť zvýšiť svoje spoločenské postavenie nad ostatných.

Nemôžeme očakávať, že budú všetci chodiť v deravých teniskách alebo v roztrhaných šatách, ak si môžu kúpiť lepšie. Ľudia sa však často dajú ovplyvniť módou, reklamou a rôznymi trendami, či falošným obrazom luxusu a bohatstva sociálnych sietí. Kupovať si však drahé a značkové veci len preto, aby sme urobili na ostatných dojem, má v sebe niečo povýšenecké. Pritom pohrdanie inými ľuďmi iba preto, že si takéto veci nemôžu kúpiť, je plytké a povrchné. Ľudí by sme nemali posudzovať iba podľa zvonajšku, ale podľa ich vnútorných kvalít, a preto platí „Nesúď knihu podľa obalu“.

Inflácia

Spomínate si ešte na príklad, keď sme hovorili o priemernej nominálnej mzde a o reálnej mzde? Pripomeňme si, že na Slovensku bola priemerná nominálna mesačná mzda vo výške 1 211 €. Oproti roku 2020 tak išlo o nárast o 6,4 %. Spomenuli sme však aj infláciu, ktorá v roku 2021

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298)
sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

bola 3,2 %. To teda znamená, že reálny nárast bol iba vo výške 3,2 %. Presnú polovicu nám ukrojila práve spomínaná inflácia. Čo to vlastne je a čo ju spôsobuje?

Všetky tovary a služby spotrebované domácnosťami počas roka predstavujú tzv. „spotrebný kôš“. Každý produkt v koši má vlastnú cenu, ktorá sa môže časom meniť. Porovnaním celkovej ceny koša v určitom mesiaci s jeho cenou v rovnakom mesiaci pred rokom, získame ročnú mieru inflácie. Na základe celkových priemerných nákupných zvyklostí všetkých domácností sa určuje váha rôznych produktov a služieb pri meraní inflácie. Pri meraní inflácie sa zohľadňujú všetky tovary a služby, ktoré domácnosti spotrebúvajú:

22

- predmety bežnej spotreby (napríklad potraviny, benzín, hygienické potreby),
- predmety dlhodobej spotreby (napríklad oblečenie, počítač, práčka),
- služby (napríklad poistenie, nájomné za bývanie, cestovanie MHD, návšteva v autoservise).

Uveďme si modelový príklad na medziročné porovnanie ceny „nákupného koša“ rodiny. Pre zjednodušenie uvažujme iba so 6-timi položkami vloženými do nákupného koša.

Nákupný kôš - porovnanie

Množstvo tovaru kúpené v roku	Cena v € v roku 1		Cena v € v roku 2		Cena v € v roku 3	
	za jednotku	spolu	za jednotku	spolu	za jednotku	spolu
20 kg zemiakov	0,30	6,00	0,35	7,00	0,40	8,00
10 l mlieka	0,50	5,00	0,62	6,20	0,75	7,50
10 kg bravč. mäsa	3,90	39,00	4,20	42,00	4,40	44,00
2 páry športovej obuvi	32,90	65,80	36,90	73,80	39,90	79,80
5 kg prac. prášku	2,65	13,25	2,86	14,30	3,12	15,60
10 kg jablák	0,85	8,50	1,10	11,00	1,25	12,50
Celková cena tovaru	x	137,55	x	154,30	x	167,40
Cenový index v %	x	100,00	x	112,17	x	108,48
Miera inflácie v %	x	x	x	12,17	x	8,48

TIP: Viac o inflácii a aj aktuálnu kalkulačku osobnej inflácie môžete nájsť na tejto stránke: www.euro-area-statistics.org/digital-publication/statistics-insights-inflation/index.html?lang=sk

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298) sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Opačným javom ako inflácia je **deflácia**. Prejavuje sa klesajúcimi cenami. Kúpyschopnosť peňazí sa v takom prípade zvyšuje.

Deflácia môže nastať počas hospodárskej krízy, kedy obchodníci znižujú ceny, aby vypredali zásoby na skladoch. To zase tlačí na znižovanie miezd zamestnancov, čo následne znižuje dopyt po tovaroch a službách a ceny sú tak pod ďalším tlakom, aby poklesli.

Existuje aj žiaduca deflácia. K nej dochádza v dôsledku vedecko-technického pokroku a rastúcej produktivity. Napr. v 19. storočí vyspelý svet zažíval celé desaťročia deflácie vďaka tomu, že vzostup priemyselnej výroby umožnil produkovať väčšie množstvá spotrebných tovarov lacnejšie. Podobný druh deflácie sme zažili aj v uplynulých desaťročiach v oblasti počítačov. Za tie isté alebo nižšie ceny môžeme nakupovať stále výkonnejšiu výpočtovú techniku.

Zdroje:

www.viacakopeniaze.sk

www.evp.jaslovensko.sk

www.podnikajte.sk

www.financnasprava.sk

www.socpoist.sk

www.statistics.sk

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298)
sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

2 Finančný systém

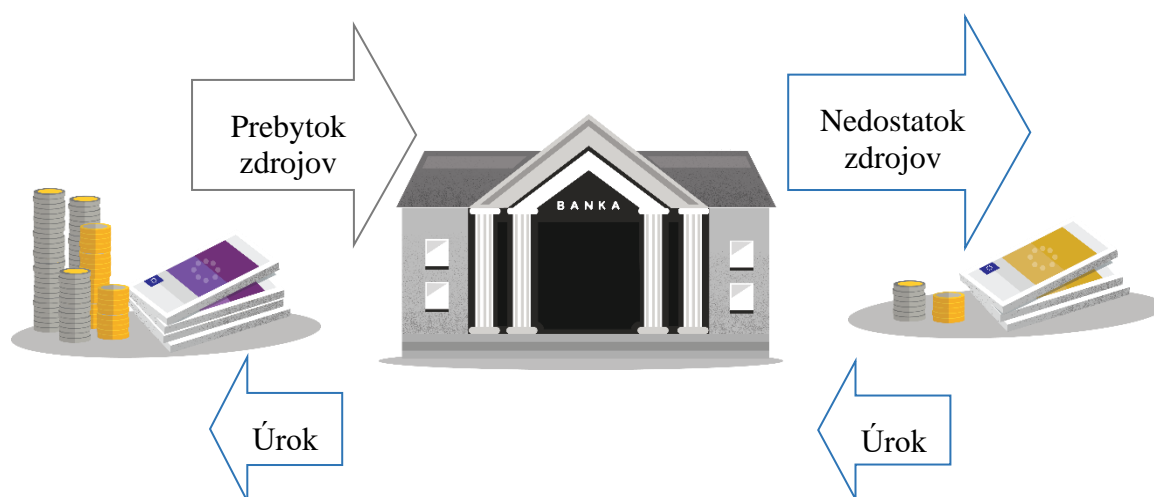
Banky na Slovensku

Banky sú pre nás dnes už štandardom, ktorý však ľudia v minulosti nepoznali. Peniaze, ktoré ľudia nepotrebovali, museli niekde uložiť. Väčšinou ich však mali doma, neboli ale takto v bezpečí. Začali postupne tieto problémy riešiť rôznymi úschovňami, pokladnicami, a podobne. Preto začali vznikať bankové inštitúcie, ktoré peniaze uskladňovali.

Prvé finančné ústavy sa na Slovensku objavili po rozšírení železničnej siete. Koncom 17. storočia rozhodla Mária Terézia o vzniku Prvej uhorskej kráľovskej úverovej hlavnej pokladnice v Bratislave.

V každom hospodárstve sa nachádzajú na jednej strane subjekty, ktoré majú momentálne voľné finančné prostriedky, a na druhej strane subjekty, ktoré práve potrebujú viac peňazí, než majú. Banky sústreďujú peniaze od tých, ktorí majú voľné finančné prostriedky, aby ich mohli ďalej požičať tým, ktorí viac peňazí potrebujú.

Na finančnom trhu pôsobia ako sprostredkovatelia banky, poisťovne, burzy a iné finančné inštitúcie.

V Slovenskej republike máme dvojstupňový bankový systém. Na prvom stupni je **Národná banka Slovenska (NBS)** a druhý stupeň patrí **obchodným (komerčným) bankám**.

Komerčné banky poskytujú ľuďom dve základné služby. Prvou z nich je prijímanie vkladov. Ľudia banke zveria svoje peniaze. Peniaze zostávajú naďalej ich majetkom, sú v banke len uložené. Banka prevádza s peniazmi rôzne operácie – môže ich požičať, nakúpiť za ne cenné papiere, a pod. Pri týchto obchodoch rastú banke zisky a časť prebytočných peňazí od

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298) sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

vkladateľov požičiava ľuďom a firmám s momentálnym nedostatkom financií. A práve poskytovanie úverov a pôžičiek je druhá služba, ktorú banky poskytujú.

Rýchla úloha:

Napište za 1 minútu, čo najviac komerčných bánk, ktoré fungujú na Slovensku. Môžete si zahrať aj hru, kde žiakov rozdelíte do skupín a zadáte im úlohu, kto si trúfne za minútu vymenovať čo najviac bánk? Vymenúvať bude ten tím, ktorý si myslí, že ich zvládne najviac. Ak do minúty vybraný zadaný počet zvládne, vyhráva.

Odpovede:

1. Československá obchodná banka, a. s.
2. Prima banka Slovensko, a. s.
3. Privatbanka, a. s.
4. Slovenská sporiteľňa, a. s.
5. Slovenská záručná a rozvojová banka, a. s.
6. Tatra banka, a. s.
7. Všeobecná úverová banka, a. s.
8. 365.bank, a. s.
9. ČSOB stavebná sporiteľňa, a. s.
10. Prvá stavebná sporiteľňa, a. s.
11. Wüstenrot stavebná sporiteľňa, a. s.
12. BKS Bank AG, pobočka zahraničnej banky v SR
13. Citibank Europe plc, pobočka zahraničnej banky
14. COFIDIS SA, pobočka zahraničnej banky
15. COMMERZBANK Aktiengesellschaft, pobočka zahraničnej banky, Bratislava
16. Fio banka, a. s., pobočka zahraničnej banky
17. J&T BANKA, a. s., pobočka zahraničnej banky
18. KDB Bank Europe Ltd., pobočka zahraničnej banky
19. Komerční banka, a.s., pobočka zahraničnej banky
20. mBank S. A., pobočka zahraničnej banky
21. Oberbank AG pobočka zahraničnej banky v Slovenskej republike
22. PKO BP S. A., pobočka zahraničnej banky
23. Reiffeisen Centrobank AG Slovak Branch, pobočka zahraničnej banky
24. UniCredit Bank Czech Republic and Slovakia, a. s., pobočka zahraničnej banky
25. BNP PARIBAS PERSONAL FINANCE SA, pobočka zahraničnej banky
26. ING Bank N. V., pobočka zahraničnej banky

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298)
sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Na Slovensku je najvyššou inštitúciou v bankovom systéme tzv. centrálna banka – **Národná banka Slovenska (NBS)**. V Európskej menovej únii je najvyššou inštitúciou **Európska centrálna banka (ECB)**, v Spojených štátoch je to Federálny rezervný systém (takzvaný Fed), a pod.

Národná banka Slovenska je súčasťou Eurosystemu od 1. januára 2009. Jej úlohou je, v spolupráci s Európskou centrálnou bankou a ostatnými centrálnymi bankami krajín eurozóny, udržiavať cenovú stabilitu v eurozóne. Takisto aj prispievať k zabezpečeniu:

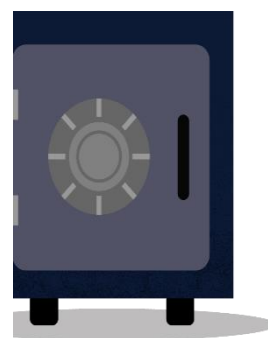
- menovej politiky,
- devízových operácií a devízových rezerv,
- vydávaniu eurových bankoviek a mincí,
- platobného styku,
- zberu a zostavovaniu štatistík,
- medzinárodnej spolupráce,
- vzájomnej spolupráce a podpore centrálnych bánk,
- finančnej stability v eurozóne,
- výkonu dohľadu nad finančným trhom.

26

Národná banka Slovenska vykonáva aj dohľad nad subjektmi finančného trhu v oblasti bankovníctva, kapitálového trhu, poisťovníctva a dôchodkového sporenia podľa zákona o dohľade nad finančným trhom. Dôležitým nástrojom na ochranu vkladov je **Fond ochrany vkladov**. Vklady vkladateľov sú garantované štátom prostredníctvom Zákona o ochrane vkladov. V prípade vzniku neschopnosti banky alebo pobočky zahraničnej banky vyplácať vklady, sa poskytuje klientom náhrada za nedostupné vklady – **najviac vo výške 100 000 eur v jednej banke**.

Ako sú chránené naše vklady a investície?

Fond na ochranu vkladov sa tvorí z príspevkov bánk. Tieto prostriedky sú uložené na účte v Národnej banke Slovenska. Fond chráni peniaze v bankách uložené na meno, hlavne – na bežných účtoch, termínovaných vkladoch, vkladných knižkách a sporiacich účtoch. Treba vedieť, že vklady v pobočkách zahraničných bánk na území SR sú chránené na základe systému ochrany vkladov v členskom štáte, v ktorom má zahraničná banka svoje sídlo. Fond nechráni prostriedky investované do podielových fondov, akcií, dlhopisov, zmeniek a hypotekárnych záložných listov. Tie ochraňuje Garančný fond investícií.

Garančný fond investícií (GFI) je právnická osoba zriadená zákonom o cenných papieroch. GFI sústreďuje peňažné príspevky domácich a zahraničných obchodníkov s cennými papiermi

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298) sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

a správcovských spoločností. Slúži na výplatu náhrad za nedostupný klientsky majetok obchodníkov s cennými papiermi a správcovských spoločností, vykonávajúcich správu individuálnych portfólií. Poskytuje náhradu do výšky 50.000 EUR z klientskeho majetku ku dňu, keď sa majetok stal nedostupným. Chráni váš finančný majetok, ktorý ste zverili obchodníkovi s cennými papiermi alebo správcovským spoločnostiam za účelom jeho investovania. Fond ochrany vkladov a Garančný fond investícií vytvárajú komplexný systém ochrany klienta pri investovaní na slovenskom peňažnom a kapitálovom trhu.

Európska centrálna banka (ECB) od 1. januára 1999 zodpovedá za výkon menovej politiky v eurozóne – druhej najväčšej ekonomike na svete po USA. Cieľom Únie je vysoká úroveň zamestnanosti a udržateľný neinflačný rast. ECB je centrálnou bankou pre jednotnú európsku menu euro. Jej hlavnou úlohou je udržiavať kúpnu silu eura, a tým i **cenovú stabilitu** v eurozóne. Definuje a vykonáva menovú politiku eurozóny, uskutočňuje devízové operácie, spravuje oficiálne devízové rezervy krajín eurozóny, má výlučné právo povoľovať vydávanie eurobankoviek v eurozóne.

27

Európska centrálna banka predovšetkým:

- stanovuje kľúčové úrokové sadzby pre eurozónu,
- riadi devízové rezervy eurozóny a kupuje alebo predáva devízy za účelom udržania rovnováhy výmenných kurzov,
- zabezpečuje primeraný dohľad nad finančnými trhmi,
- autorizuje centrálné banky eurozóny na vydávanie eurobankoviek,
- monitoruje cenové trendy a hodnotí riziko pre cenovú stabilitu v eurozóne.

Aké produkty nám banky ponúkajú

Banky nám ponúkajú rôzne produkty a rôzne možnosti uloženia peňazí:

- Účet – bežný účet
- Sporiaci účet
- Termínovaný účet
- Úverové produkty
- Účet stavebného sporenia
- Investovanie
- Zmenáreň a pokladňa

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298) sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Hotovostný a bezhotovostný platobný styk

Hotovostný platobný styk už realizoval zrejme každý z nás, keď chcel niečo zaplatiť, napr. v obchode s hotovosťou, teda s použitím peňazí (bankoviek alebo mincí). Sú to teda peňažné pohyby, ktoré vykonávajú občania, firmy, či inštitúcie bez účasti banky a s použitím bankoviek a mincí (zákonných platidiel).

Bezhotovostný platobný styk je náhradou za klasické platidlá. Pri jeho použití neprichádzame do styku s bankovkami, ani mincami, realizuje sa väčšinou online. Najčastejšie používame pri bezhotovostnom platobnom styku platobnú kartu, ktorou platíme za tovar alebo služby. Realizuje sa prostredníctvom bánk, teda ich systémov. Takýto spôsob platby má aj niekoľko výhod, oproti hotovostnému, napr.:

- nemusím so sebou nosiť veľkú hotovosť a je teda bezpečnejší,
- je rýchly,
- je úspornejší (obchodníci nemusia pracovať s veľkou hotovosťou, ak väčšina zákazníkov platí kartou).

Rýchla úloha:

Skús napísať aspoň dva príklady, kde sa nedá pri platbe využiť bezhotovostný platobný styk a skús vysvetliť aj prečo.

Môj účet v banke

Vedel si, že deti môžu mať dnes účet v banke už od 0 rokov? Platobnú kartu mu však väčšina bánk poskytne až od 8 rokov, niektoré od 6. Bežný účet je v dnešnej dobe už naozaj bežný. Využívajú ho dospelí, ale aj stredoškoláci alebo žiaci, ktorí majú brigádu a zarábajú si tak vlastné peniaze. Mnohým deťom posielajú peniaze na účet aj rodičia, či starí rodičia, ako „vreckové“.

Výhodou tzv. študentského účtu je to, že do určitého veku je zadarmo. Do 15 rokov za takýto účet neplatíme poplatok a zadarmo ho môžeme mať väčšinou až do veku 26 rokov, je však potrebné preukázať, že stále chodíme do školy.

Vybrať si vhodný študentský účet môže trochu potrápiť. Je potrebné si spraviť prieskum a porovnať, čo banky ponúkajú. Na čo netreba zabúdať je, že ak nemáme 18 rokov, zmluvu o zriadení takéhoto účtu musí podpísať zákonný zástupca. Vo väčšine prípadov majú deti vlastný účet v tej istej banke, ako ich rodičia svoj bežný. Rozhodnúť sa však spolu s rodičmi môžete aj pre inú banku. Vhodné je porovnať si, čo banka s účtom ponúka. Môžu to byť rôzne benefity, príspevok pri založení účtu vo forme presne danej sumy, či rôzne technické „vychytávky“ vo forme hodínok, platobných náramkov, a pod.

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298) sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Každý účet, aj ten študentský, má svoje vlastné číslo. Voláme ho IBAN a na Slovensku sa používa od 1. februára 2014. V preklade znamená International Bank Account Number (IBAN). Môže obsahovať maximálne 34 alfanumerických znakov, u nás je to 24.

Moderné platobné nástroje

Dnes už nemusíme chodiť do banky, ak potrebujeme niečo vybaviť. Máme k dispozícii množstvo nástrojov elektronického bankovníctva, ktoré nám umožňujú sa s ňou spojiť aj na diaľku a vybaviť všetko potrebné. Ktoré to sú?

- Internetbanking
- Telephone banking
- Mobil banking
- GSM banking
- SMS banking
- WAP banking
- Mail banking
- Home banking
- Apple Pay a Google Pay

29

Platobné karty

Platobné karty sú tu s nami už viac ako 100 rokov, aké druhy poznáme dnes? Ak sa zameriame na rozdelenie podľa ich funkčnosti a spôsobu zúčtovania, môžeme ich rozdeliť na debetné a kreditné karty.

Debetná karta

- Je viazaná na bežný bankový účet.
- Môžeš s ňou čerpať finančné prostriedky do výšky zostatku na svojom účte.
- Vydáva sa takmer ku každému bežnému účtu.
- Ak účet nemá povolené prečerpanie (nedá sa ísť do mínusu) a na účte nie je dosť peňazí, platba neprebehne.
- Karta má väčšinou medzinárodnú platnosť.

Kreditná karta

- Má pridelený kredit, tzv. úverový limit, ktorý poskytuje banka alebo iná úverová spoločnosť. Tento úver môžeš čerpať prostredníctvom kreditnej karty.

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298) sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

- Finančné prostriedky, ktoré čerpáme, tak nie sú naše vlastné peniaze, ale požičiavame si ich od banky.
- Neviaže sa k bežnému účtu, avšak o jej vydanie treba požiadať a podlieha schváleniu bankou.
- Minuté peniaze z kreditnej karty (stanoveného úverového limitu) je potrebné vrátiť. Banky ponúkajú tzv. bezúročné obdobie, kedy je možné peniaze vrátiť a neplatiť úrok za požičanie peňazí.
- Neodporúča sa na výber peňazí z bankomatu, za takéto transakcie si banka účtuje poplatok.
- Je vhodné ju použiť pri bezhotovostných platbách.
- Mnohé sú spojené aj s rôznymi poisteniami, napr. cestovným a ich súčasťou môžu byť aj cashbacky (teda, že nejaké percento z platby u niektorých obchodníkov sa nám vráti späť na kartu).

Okrem platby kartou sa čoraz viac objavujú aj relatívne nové spôsoby platby mobilom, či hodinkami. Využívajú sa na to služby, ktoré sme už spomínali – Apple Pay a Google Pay. Nie je dnes už výnimočné, ak máme údaje zo svojej karty „načítané“ v aplikácii mobilného telefónu, či v hodinkách. Obe technológie využívajú tzv. NFC technológiu (near field communication). Takéto platby sú rýchle a pohodlné. Je však dôležité dbať aj na bezpečnosť. Svoj telefón by sme mali mať zabezpečený kódom, odtlačkom prsta, či tzv. FaceID. Rovnako tak vždy mať aktualizovaný software telefónu a aplikácie, ktoré nám tieto platby umožňujú.

Byť zodpovedný

Ak pri sebe nosíme hotovosť, môžeme ju stratiť alebo nám ju môže niekto ukradnúť. Obozretný sa oplatí byť aj pri používaní bezhotovostného platobného styku, či platobných kariet. Spolu s modernými spôsobmi platenia sa stretávame aj s rôznymi premyslenými podvodmi. Ktoré podvody sú tie najčastejšie?

Rýchla úloha:

Opýtajte sa žiakov, či vedia čo znamená skimming, phishing, vishing a pharming. Nech skúsia opísať, čo si pod týmito pojmami predstavujú, či ich počuli a čoho sa týkajú.

Skimming je druh podvodu, ktorý súvisí s platobnými kartami. Je pri ňom na bankomate nainštalované zariadenie, ktoré dokáže kopírovať údaje z našej platobnej karty. Nazýva sa skimmer. Zariadenie však nedokáže zaznamenať náš PIN kód, a preto býva na bankomate nainštalovaná aj malá kamera, ktorá ho zaznamená, príp. falošná klávesnica, ktorá zaznamená zadávaný PIN kód.

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298)
sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Vishing je druh podvodu, počas ktorého sa snaží s nami niekto telefonicky skontaktovať a získať od nás citlivé údaje, ktoré sú potrebné pre prístup do internetbankingu, či ku online platbám z našej karty. Väčšinou im predchádza podvodná SMS, ktorá tvrdí, že na našom účte bola zaznamenaná neobvyklá transakcia a máme zavolať na dané číslo. Následne sa útočník s falošným zámerom nášho overenia snaží od nás vylákať citlivé údaje. Pri takýchto podvodoch vždy platí, že nikdy by sme nemali nikomu prezradiť svoje citlivé údaje pre prístup ku internetbankingu, či karte. Banka ich od nás nikdy nevyžaduje. Pre naše overenie používa banka naše meno, príp. rodné číslo.

Phishing je v niečom podobný ako vishing. V tomto prípade nám však príde SMS, či email, ktorý môže vyzeráť, ako keby ho poslala naša banka a častokrát býva dôveryhodný. Email sa nás snaží presvedčiť, že sa musíme prihlásiť do svojho internetbankingu a ponúka aj webový odkaz na prihlásenie. Ide však o podvodnú stránku, ktorá môže vyzeráť ako stránka našej banky, no pri zadaní našich prihlasovacích údajov dochádza k ich zneužitiu. Je preto dôležité neklikáť na podozrivé emaily, predovšetkým, ak ich máme v priečinku SPAM, pripájať sa do našej banky cez zabezpečené internetové pripojenie a vždy si skontrolovať odkaz, cez ktorý sa do internetbankingu pripájate. Takéto pripojenie je v prehliadači označené zámkom . Nemenej dôležité je však skontrolovať aj samotnú webovú adresu, a to, či zodpovedá a patrí stránke, ktorú chceme navštíviť.

Pharming je veľmi podobný phishingu. Ide o vytvorenú falošnú webovú stránku banky. V tomto prípade sa však väčšinou nezobrazujú priame výzvy na kliknutie na daný odkaz, a tak strácame obozretnosť. Ak sa do internetbankingu pripájate cez rôzne odkazy, vždy si overte, či je stránka dôveryhodná, či je bezpečná a či na nej nie je niečo podozrivé.

Medzi **základné pravidlá bezpečnosti a ochrany proti zneužitiu** patrí:

- Nedávať svoju platobnú kartu do rúk cudzím osobám.
- Nezapisovať si svoj PIN kód, mali by sme si ho zapamätať.
- Používať bezpečné pripojenie na internet a nie verejné wifi siete.
- Mať v telefóne či v počítači nainštalovaný antivírusový program.
- Pri zadávaní PIN kódu sa presvedčiť, že si ho nik neodpíše, či inak nezaznamená.
- Nastaviť si limit pre platby kartou a notifikácie o pohyboch na účte.
- Vyššiu úroveň bezpečia ponúkajú tzv. RFID peňaženky, ktoré obsahujú elektromagneticky tienený obal. Nie je tak možné kartu načítať bezkontaktné.

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298)
sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Ochrana spotrebiteľa

Aj banky nám pomáhajú s ochranou proti zneužitiu. Dnes je už štandardom, že pri online platbách je potrebné tzv. dvojstupňové overenie prostredníctvom aplikácie banky. Nestačí tak zadať iba údaje z platobnej karty, ale samotnú platbu je potrebné overiť ešte aj prostredníctvom takejto aplikácie. Ak máme podozrenie, že naša platobná operácia bola zneužitá, môžeme ju zablokovat', či už telefonicky alebo aj prostredníctvom aplikácie svojej banky.

Našu ochranu pred zneužitím a nekalými praktikami riešia aj rôzne zákony, ktoré musia banky, obchodníci, ale i my, bežní občania, dodržiavať. Za ich porušenie by nám totiž hrozil postih alebo v prípade výrazného porušenia aj väzenie.

V zákonoch sa dobre vyzná asi málokto bežný občan, mali by sme však poznať tie, ktoré sú pre nás dôležité a poznať svoje práva, ale aj povinnosti.

32

Rýchle úlohy:

1. Skúste vyhľadať na internete Zákon o ochrane spotrebiteľa a prečítajte si, aké práva má spotrebiteľ, a aké povinnosti predávajúci.
2. Zamyslite sa nad právami spotrebiteľa. Je medzi nimi nejaké, ktoré by ste chceli zmeniť alebo ďalšie doplniť?

Ako spotrebiteľia, ktorí nakupujú rôzne výrobky sa môžete stretnúť aj s rôznymi nekalými obchodnými praktikami. Tieto sú zakázané a porušujú nariadenia a právne predpisy EÚ, či našich zákonov. Tieto sú najčastejšie:

1. Vábivá reklama

Predajcovia nesmú v reklamách uvádzať výrobky/služby za veľmi nízke ceny, ak ich nemajú v dostatočnej zásobe. Musia spotrebiteľov informovať o počte výrobkov dostupných za cenu uvádzanú v reklame a o trvaní ponuky.

2. Falošné bezplatné ponuky

Predajcovia musia uvádzať skutočné ceny svojich tovarov a služieb. Nemôžu platenú službu vydávať za „bezplatnú“ alebo ponúkať doplnkovú „bezplatnú“ službu, ak je cena takejto „bezplatnej“ služby v skutočnosti súčasťou bežnej ceny.

3. Manipulovanie detí

Predajcovia nemôžu navádzať deti, aby od vás vyžadovali kúpu výrobku. Priame výzvy typu „Kúp si knihu hneď!“ alebo „Presvedč rodičov, aby ti kúpili túto hru.“ sú zakázané. Zákaz sa vzťahuje na všetky média, vrátane televízie a najmä internetu.

4. Falošné vyhlásenia o liekoch

Zakaždým, keď výrobku prisudzujú terapeutické účinky – liečbu alergií, zastavenie vypadávania vlasov, pomoc pri zbavení sa nadváhy a atď., máte právo na informácie o tom, či bola takáto vlastnosť vedecky potvrdená. V mnohých prípadoch nie sú takéto vyhlásenia lekárske potvrdené a sú jednoducho príliš dobré na to, aby boli pravdivé.

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298) sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

5. Skrytá reklama v médiách (reklamné články, reportáže)

Máte právo na informáciu o tom, že nejaký článok, televízny program alebo rádiové vysielanie boli „sponzorované“ spoločnosťou, ktorá takouto formou propaguje svoje výrobky. Tento oznam musí byť zreteľne uvedený na obrázku, v texte alebo vyslovený počas vysielania.

6. Pyramídové schémy

Ide o systémy zliav so vstupným členským poplatkom výmenou za možnosť získať kompenzáciu. Táto kompenzácia však spočíva predovšetkým v tom, že prilákate nových ľudí do systému. Skutočný predaj alebo spotreba výrobkov zohráva malú úlohu. V určitom bode sa pyramídové schémy zosypú a tí, čo do nich vstúpili ako poslední, stratia svoje investície.

7. Falošné ponuky cien, darov

Obchodníci nemôžu propagovať „bezplatné“ ceny alebo dary, a potom od vás žiadať zaplatenie nejakej sumy, aby ste ich získali. Ak dostanete list alebo e-mail, v ktorom sa uvádza: „Gratulujeme, vyhrali ste cenu!“, buďte opatrní, pretože môže ísť o nekalú obchodnú prax.

8. Falošné „špeciálne“ výhody

Predajcovia nesmú tvrdiť, že vám poskytujú osobitné práva, ak vám v skutočnosti tieto práva prislúchajú podľa zákona.

9. Nesprávne použitie limitovaných ponúk

Ak vám predávajúci povedia, že konkrétna ponuka bude k dispozícii iba veľmi obmedzený čas, môže ísť o nátlak s cieľom primäť vás k nákupu bez toho, aby ste mali čas na prijatie informovaného rozhodnutia. Je neprijateľné, aby vám tvrdili, že ponuka je časovo obmedzená, ak to tak v skutočnosti nie je.

10. Pretrvávajúce nevyžiadané ponuky

Podľa práva EÚ nesmú spoločnosti nepretržite predkladať nevyžiadané ponuky telefonicky, faxom, e-mailom alebo prostredníctvom iných médií vhodných na predaj na diaľku.

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298)
sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Korupcia

S podvodmi a klamstvom sa nestretávame, bohužiaľ, len v súvislosti s nakupovaním. Určite ste sa už stretli s pojmom korupcia. Čo to však znamená? Tento pojem nie je v našom právnom poriadku presne definovaný, ale môžeme povedať, že ide o protispoločenské a protiprávne javy, ako sú trestné činy prijímania úplatku, podplácania, nepriameho úplatkárstva, volebnej korupcie alebo aj zneužívania právomoci verejného činiteľa.

O úplatku hovoríme vtedy, ak na vec alebo iné plnenie majetkovej či nemajetkovej povahy, nie je právny nárok. Môže tak ísť – napríklad o prijatie auta, peňazí, bytu, pozemku, opravu za zvýhodnenú cenu, vybavenie prijatia na školu alebo prednostné vybavenie úradnej veci nad rámec oficiálnych čakacích lehôt. Za úplatok sa ale napríklad nepovažuje prepitné. Vo verejnom sektore (polícia, súdy, zdravotníctvo, či úrady) by však rôzne dary, aj v minimálnej hodnote, nemali byť tolerované. Rozhodujúca pritom nie je výška úplatku, môže ísť aj o vec v hodnote 1 eura, aby bola považovaná za úplatok.

Korupciu máme povinnosť ohlásiť. Ak máme hodnoverné dôkazy o korupcii, podľa § 340 Trestného zákona ju musíme ohlásiť. Ak by sme túto skutočnosť ignorovali, dopúšťame sa trestného činu „neoznámenie trestného činu“. Výnimku tvoria situácie, kedy by sme sa svojím oznámením uviedli do nebezpečenstva alebo spôsobili závažnú ujmu sebe, alebo blízkej osobe. Výnimku napríklad majú aj advokáti a kňazi. Tí sú viazaní mlčanlivosťou, resp. spovedným tajomstvom.

Korupciu oznamujeme ústne alebo písomne na políciu, alebo prokuratúre. Najlepšie je však obrátiť sa priamo na Národnú kriminálnu agentúru (NAKA), ktorá ju vyšetruje. Korupciu u nás stíha Úrad špeciálnej prokuratúry, na ktorý môžete svoj podnet tiež adresovať.

Korupcia je stará ako ľudstvo samé a nemožno povedať, že existuje krajina, ktorá by ju zlikvidovala úplne. Ukazuje sa však, že krajiny s nižšou mierou korupcie prosperujú, a naopak, krajiny s vysokou mierou korupcie sú menej úspešné a ich občania majú nižšiu životnú úroveň. Boj proti korupcii nesmeruje len k odstráneniu neetického správania, ale je aj cestou k prosperite.

Z hľadiska spoločenského a politického pre korupciu platí:

- spochybňuje rovnosť ľudí pred zákonom,
- podporuje vytváranie nedemokratických mocenských štruktúr,
- vytvára nerovné podnikateľské podmienky,
- deformuje hospodársku súťaž, zvýhodňuje alebo znevýhodňuje niektorých podnikateľov,
- zvyšuje ceny produktov a služieb,
- zhoršuje efektívnosť verejných prostriedkov,
- zvyšuje podiel šedej ekonomiky,
- kazí imidž krajiny.

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298) sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Priestor pre korupciu vzniká vtedy, ak formálne pravidlá neexistujú, sú v nich medzery, či nedostatky, sú nejasné, ich dodržiavanie sa nevymáha alebo vtedy, keď formálne pravidlá a zákony nie sú vnútorne prijaté občanmi krajiny, ktorí vytvárajú paralelný tieňový systém iných pravidiel.

Ak je tolerancia občanov voči korupcii vysoká, máločo sa zmení. Ak však existuje verejná mienka s kritickým postojom ku korupcii, schopná vyvolať tlak na politikov, potom môže viesť politická vôľa k systémovým zmenám. Korupcii sa menej darí tam, kde je fungujúca a aktívna občianska spoločnosť.

35

Rýchla úloha:

1. Aké mimovládne organizácie sa na Slovensku aktívne venujú boju proti korupcii?
2. Skúsíte si tipnúť, na ktorom mieste vo svetovom rebríčku vnímania korupcie, sa umiestnilo Slovensko?
  - a. Vyhľadajte na internete index vnímania korupcie. Na ktorej pozícii sa aktuálne ako štát nachádzame?

ZDROJE:

www.viacakopeniaze.sk

www.ecb.europa.eu

www.nbs.sk

www.financnykompas.sk

www.wikipedia.sk

www.zbk.sk

www.soi.sk

www.zastavmekorupciu.sk

www.bojprotikorupcii.gov.sk

http://europa.eu/youreurope/citizens/consumers/unfair-treatment/unfair-commercial-practices/index_sk.htm

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298)
sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

3 Rozhodovanie a hospodárenie spotrebiteľov

Osobný a rodinný rozpočet

V predchádzajúcich častiach sme hovorili o tom, čo môže byť pre nás zdroj príjmov, ale aj výdavkov. Ako svoje peniaze bezpečne uložiť v banke, a na čo si dávať pozor, aby sme o ne neprišli. Pozrime sa však na to, ako sa k našim peniazom správať zodpovedne.

Veľkú pomoc pri plánovaní našich financií predstavuje rozpočet. Každá rodina má svoj vlastný rozpočet, aby vedela efektívne hospodáriť so svojimi financiami, mala by mať prehľad o príjmoch a výdavkoch domácnosti. Rozpočet by mal byť vyrovnaný alebo v lepšom prípade by mali byť príjmy vyššie ako výdavky. Vtedy hovoríme o prebytku a dokázali sme usporiť. Ak sú však výdavky vyššie ako príjmy, ide o schodok.

36

Rodina a jej členovia by mali poznať svoje výdavky, tie môžu byť:

- **pevné alebo tzv. fixné** – to sú tie, ktoré musíte zaplatiť každý mesiac. Ide napríklad o nájomné, platbu za elektrinu, plyn, vodu, splátky úverov, poistenie, sporenie, a pod.
- **pohyblivé alebo tzv. variabilné** – to sú tie, ktoré viete ovplyvniť a ich výška sa mení. Ide napríklad o stravu, oblečenie, záľuby, voľný čas, a pod.

Pri tvorbe rozpočtu je jeho dôležitou súčasťou aj plánovanie. Plánovať svoje príjmy a výdavky môžeme s ohľadom na čas:

- **krátkodobý** (1 mesiac až 3 roky),
- **strednodobý** (3 až 10 rokov),
- **dlhodobý** (10 a viac rokov).

Rýchla úloha:

1. Vytvorte si svoj prehľad výdavkov za týždeň. Zapište do tabuľky, čo ste si za 1 týždeň kúpili, a koľko to stálo.
2. Skúste napísať každý sám za seba jeden svoj krátkodobý, strednodobý a dlhodobý plán, ktorý ovplyvní vaše financie. Čo si chcete kúpiť, koľko to bude stáť, a koľko by ste si mali odkladať s ohľadom na vaše príjmy a výdavky, ak si nechcete na kúpu požičať?

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298) sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Moje výdavky za 1 týždeň		
Názov položky	Dátum nákupu	Suma
SPOLU		

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298)
sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Aktivita pre žiakov – Nákupný košík

Čas: 30 minút

Materiál: Príloha – nákupný košík, pero, papier, kalkulačka

Pred aktivitou: Je vhodné skontrolovať, či sa nami uvádzané ceny za jednotlivé tovary veľmi nezmenili a prípadne ich upraviť, aby zodpovedali aktuálnym cenám.

Postup: Triedu rozdeľte do tímov, podľa uváženia. Každý tím dostane kópiu obrázkov potravín a tabuľky číslo 1 a 2. Pre žiakov sú určené tabuľky v prílohe. Tabuľka s cenami (uvedená nižšie) je pre vašu potrebu.

Úloha 1:

Do príslušného stĺpca v tabuľke č. 1 vpíšte svoj odhad cien za jednotlivé potraviny. Do druhého stĺpca doplňte skutočnú cenu jednotlivých potravín. Porovnajte, ktorý tím bol najbližšie k realite.

Úloha 2:

Z potravín uvedených v tabuľke zostavte večeru pre štvorčlennú rodinu. Pre prehľadnejšie plánovanie si k vybraným potravinám zapíšte ich potrebné množstvo – druhý stĺpec tabuľky č. 2. Potom použite tretí stĺpec, kde zapíšete ceny za jednotlivé množstvá vybraných potravín.

Žiakom pripomeňte, že počas tejto aktivity nebudeme počítat' s nákladmi na vodu, elektrinu/plyn a napríklad koreniny. K tomuto je potrebné sa vrátiť na záver a spomenúť, že aj tieto náklady vstupujú do varenia a musíme za ne platiť.

Možno sa vás žiaci budú pýtať, čo v takom prípade, ak chcú použiť syr, ale nie 1 kg, ale napríklad iba 200 g. Vysvetlite im, že v takom prípade uvedú cenu len pre použité množstvo. Možno im budete musieť s výpočtom trochu pomôcť. O tejto možnosti im vopred nehovorte, počkajte, či si to vôbec uvedomia. Ak nie, pri vyhodnotení im to vysvetlite.

Keď sú všetky skupiny hotové, zist'ujeme, koľko ktorý tím minul. Všetky výsledky zapisujte pre lepšiu názornosť na tabuľu.

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298)
sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Tabuľka č. 1 (pre učiteľa) – Nákupný košík*

Potravina	Množstvo	Odhadovaná cena	Skutočná cena
maslo	250 g		3,99 €
džem jahodový	260 g		1,75 €
paprika biela	1 kg		2,99 €
čaj zelený	1 balenie (20 vreciek)		1,15 €
trv. mlieko 3,5 %	1 liter		0,95 €
džús pomarančový	1 liter		1,75 €
zemiaky	1 kg		1,19 €
kyslá smotana 14 %	200 g (1 ks)		1,15 €
citróny	1 kg		2,79 €
ryža	1 kg		1,49 €
kuracie prsia	1 kg		7,49 €
jablká	1 kg		0,99 €
štrúdl'ové cesto	1 ks		1,79 €
chlieb	1 kg		1,55 €
cherry paradajky	250 g		1,19 €
slnečnicový olej	1 liter		3,39 €
instantná káva	200 g		7,49 €
tvaroh	250 g (1 ks)		1,39 €
tvrdý syr eidam	100 g		1,95 €
bravčová šunka	1 kg		8,90 €
SPOLU			55,33 €

*ceny aktuálne v TESCO k 23.1.2023

k 4. 10. 2022 bol celý nákup v hodnote 53,58 €

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298)
 sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Príloha pre žiaka – Nákupný košík, tabuľka 1

Potravina	Množstvo	Odhadovaná cena	Skutočná cena
maslo	250 g		
džem jahodový	260 g		
paprika biela	1 kg		
zelený čaj	1 balenie (20 vreciek)		
trv. mlieko 3,5 %	1 liter		
džús pomarančový	1 liter		
zemiaky	1 kg		
kyslá smotana 14 %	200 g (1 ks)		
citróny	1 kg		
ryža	1 kg		
kuracie prsia	1 kg		
jablká	1 kg		
štrúdl'ové cesto	1 ks		
chlieb	1 kg		
cherry paradajky	250 g		
slnečnicový olej	1 liter		
instantná káva	200 g		
tvaroh	250 g (1 ks)		
tvrdý syr eidam	100 g		
bravčová šunka	1 kg		
SPOLU			

Priestor pre poznámky:

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298) sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Príloha pre žiaka – Nákupný košík, tabuľka 2

Potravina	Potrebné množstvo	Raňajky - cena	Obed - cena	Večera - cena
maslo				
džem jahodový				
paprika biela				
čaj zelený				
trv. mlieko 3,5 %				
džús pomarančový				
zemiaky				
kyslá smotana 14 %				
citróny				
ryža				
kuracie prsia				
jablká				
štrúdl'ové cesto				
chlieb				
cherry paradajky				
slnečnicový olej				
instantná káva				
tvaroh				
tvrdý syr 100 g				
bravčová šunka				
SPOLU				

Priestor pre poznámky:

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298) sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Má aj štát svoj rozpočet?

Tak, ako má mnoho ľudí a rodín svoj vlastný rozpočet, má taký vytvorený aj štát. Aj ten má totiž svoje príjmy a výdavky. O časti jeho príjmov sme sa rozprávali pri výplatnej páske. Verejné financie sú peniaze náš všetkých a štát ich používa na zabezpečenie rôznych služieb pre svojich občanov, ako je napr. zdravotníctvo, školstvo, súdy, ochrana, a pod. Ide však aj o tie, ktoré riešia a zabezpečujú mestá a obce, napr. mestská hromadná doprava, verejné osvetlenie, oprava ciest a chodníkov, rôzne podujatia, a i.

Verejné financie je dôležité kontrolovať, môže totiž prísť k ich zneužitiu. Ak nejaký verejný činiteľ porušuje stanovené pravidlá a obohacuje sa na úkor nás všetkých, môže ísť aj o korupciu. O nej sme sa už rozprávali a vieme, že nie je dobrá a má negatívny vplyv aj na život bežných občanov.

Finančný plán štátu sa volá štátny rozpočet, ten zahŕňa predpokladané príjmy a výdavky pre nasledujúci rozpočtový rok. Pri štátnom rozpočte je to pri výške príjmov a výdavkov a ich vzájomnej rovnováhe podobné ako pri rodinnom. Možnosti, ktoré môžu nastať, sa však označujú takto:

- **schodok** = príjmy sú nižšie ako výdavky,
- **rovnováha** = príjmy sú rovnaké ako výdavky,
- **prebytok** = príjmy sú vyššie ako výdavky.

Čo tvorí príjmy štátneho rozpočtu?

Daňové príjmy – tvoria väčšinu príjmov. Tvorila ich:

- Priame dane – ide o taký typ daní, u ktorých je možné určiť daňovníka. Ide o také dane, ako daň z príjmu, daň z nehnuteľností, a i.
- Nepriame dane – sú súčasťou ceny tovarov a služieb. Daňovníkom je každý, kto si daný tovar alebo službu kúpi. Nepriamymi daňami sú spotrebné dane a daň z pridanej hodnoty.
- Clo – je špecifická forma dane, ktorá sa platí pri dovoze výrobkov zo zahraničia.

Nedaňové príjmy:

- Príjmy z podnikania a vlastníctva majetku.
- Administratívne poplatky – majú podobu kolokových a iných platieb, ktoré sa vyberajú pri vybavovaní občianskych záležitostí na úradoch, napríklad poplatky za cestovný pas.
- Príjmy zo splácania úverov a pôžičiek – takých, ktoré poskytol štát.

Čo tvorí výdavky štátneho rozpočtu?

- Bežné výdavky – tvoria svojím objemom najväčší blok. Významné miesto v ich štruktúre patrí verejnej spotrebe obyvateľstva na dávky sociálnej pomoci, sociálneho zabezpečenia, ako aj položke školstva a vzdelávania. Časť výdavkov vynakladá štát na

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298) sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

zaistenie niektorých svojich základných funkcií – predovšetkým obrany a bezpečnosti štátu a fungovanie systému súdnictva.

- Kapitálové výdavky – predstavujú výdavky rozpočtových organizácií, transfery príspevkovým organizáciám, obciam a neziskovým organizáciám, ako aj nefinančným subjektom.

Ak by ste chceli vedieť, aká je štruktúra výdavkov štátu, a akú výšku tvoria jednotlivé položky, pozrite si stránku www.cenastatu.sk.

Rýchla úloha:

Skúste na stránke cenastatu.sk pohl'adať, aké boli v roku 2021 a 2020 výdavky na základné a stredné školy.

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298) sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Aktivita pre žiakov – Čo je čo?

Čas: 30 minút

Materiál: Príloha „Čo je čo?“ – rozstrihané kartičky s pojmami (pre každú skupinu jedna sada kartičiek), pero, papier.

Postup: Rozdeľte žiakov do skupín, ideálne 4. Každéj skupine rozdajte sadu kartičiek s pojmami, ktoré nájdete v prílohe.

Úlohou žiakov je rozdeliť pojmy do dvoch skupín: Príjmy a Výdavky. Na úlohu im dajte 15 minút času. Po uplynutí času budú skupiny prezentovať, ktoré pojmy zaradili do kategórie príjmov, a ktoré do výdavkov.

Pár tipov pred aktivitou:

Je pravdepodobné, že niektoré pojmy budú mať skupiny v iných kategóriách. Napríklad auto, dedičstvo alebo výživné. Opýtajte sa ich, prečo ich zaradili do danej kategórie.

Ak auto berieme ako súčasť podnikania, napríklad ním vozíme tovar alebo ľudí, môže byť pre nás aj zdroj príjmu, resp. nevyhnutnou súčasťou jeho tvorby. Netreba však zabúdať na to, že auto je aj zdrojom rôznych výdavkov, napr. tankovanie, poisťka, splátky, opravy.

Dedičstvo pre mnohých predstavuje zdroj príjmov. Dediť môžeme hmotný aj nehmotný majetok. Dôležité je žiakom však povedať, že sa dedia aj dlhy. Ak by sme takéto dedičstvo prijali, musíme tieto záväzky splatiť.

Výživné je príjem pre toho, komu sa platí a výdavok pre toho, kto ho platí. Na to žiakov určite upozorníte, ale najskôr sa ich opýtajte, prečo ho zaradili do danej kategórie, a z ktorého pohľadu sa na to pozerali.

Prenájom by mal byť zaradený do kategórie príjmov. Ide o prenechanie veci (väčšinou bytu) na používanie inej osobe za odplatu na istý čas. Ak by sme chceli hovoriť o výdavkoch, ide o nájomné, ktoré za takýto prenájom platíme.

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298)
sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Príloha – Čo je čo?

MZDA	DÔCHODOK	PRENÁJOM
PÔŽIČKA	PRÍDAVOK NA DIEŤA	VÝŽIVNÉ
POISTKA	STRAVA	ENERGIE
DEDIČSTVO	ODVODY	DPH
AUTO	HYPOTÉKA	ODMENA

45

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298)
sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

4 Úver a dlh

Nie vždy máme dostatok finančných prostriedkov, aby sme si mohli kúpiť to, čo chceme. Mnohí ľudia riešia túto situáciu tým, že si peniaze požičajú, zoberú si teda úver. Najčastejšie to býva na tie veci, ktoré stoja veľa peňazí, a kým by si na ňu nasporili, trvalo by to príliš dlho.

Čo je to úver?

Je to produkt, ktorý poskytuje banka na základe zmluvy klientovi. Banka je v tomto prípade **veriteľ** a klienta označujeme ako **dlžníka**. Úverom veriteľ poskytne peňažné prostriedky dlžníkovi na obdobie dohodnuté v zmluve. Tieto peňažné prostriedky sa volajú **istina**. Dlžník pritom veriteľovi platí z takýchto požičaných peňazí (istiny) úrok. Požičané peniaze pritom spláca zväčša v pravidelných mesačných splátkach, ktoré zahŕňajú splátku istiny aj stanoveného úroku. Celkovo tak zaplatíme viac, ako sme si požičali.

46

Úvery sa delia podľa:

- účelu
  - účelové – poskytujú sa na konkrétny účel
  - bezúčelové – môžu sa použiť na akýkoľvek účel
- lehoty splatnosti
  - krátkodobé – doba splatnosti býva zväčša do 1 roka
  - strednodobé – doba splatnosti býva od 2 do 5 rokov
  - dlhodobé – doba splatností býva 5 a viac rokov
- zaistenia
  - zabezpečené – ručí sa za ne hnutelným majetkom, hnutelným majetkom, vinkuláciou vkladu, ručiteľom, a pod.
  - nezabezpečené – nevyžadujú zabezpečenie, teda ani ručiteľa
- typu žiadateľa
  - pre zamestnaných
  - pre podnikateľov
  - pre dôchodcov
  - pre mestá a obce, a pod.

Výška splátok za poskytnutý úver závisí od viacerých faktorov. Dôležitá je predovšetkým úroková miera, ktorá sa udáva v percentách. Najčastejšie sa stretneme s označením p. a. (per annum), čo znamená ročná. Stanovuje, aký bude úrok z požičaných peňazí za rok. Medzi ďalšie faktory patrí aj to, ako často splátky banke platíme. Spomínali sme, že najčastejšie to bývajú pravidelné splátky každý mesiac, teda mesačné. Dôležité okrem frekvencie splátok a výšky úrokov sú aj ďalšie poplatky banke, napr. za uzavretie zmluvy, vedenie úverového účtu, a pod. Tieto poplatky stanovuje banka a musia byť uvedené v úverovej zmluve, ktorá sa pri poskytnutí úveru podpisuje.

Najdôležitejším číslom, keď sa rozhodujeme, či si chceme zobrať úver, je tzv. RPMN – ročná percentuálna miera nákladov. Tá obsahuje nielen úrok, ale aj spomínané poplatky. Ak chceme

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298)
sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

teda porovnať úvery v rôznych bankách, výšku RPMN by sme nemali vynechať. Čím je toto číslo nižšie, tým je úver lacnejší.

Úroky

Predstavme si, že si chceme požičať sumu 4 000 €, ktorá predstavuje istinu (poskytnuté peňažné prostriedky). Úroková sadzba je stanovená na 8 % p.a. a doba splácania 3 roky. Úrok by nám v tomto prípade vyšiel na 320 € za rok ($4000 \times 0,08 = 320$). Takýto výpočet však nie je presný. Banka totiž pri výpočte zohľadňuje dobu splácania a aj to, že sa výška vašej dlžnej sumy znižuje, pretože ju splácate v pravidelných mesačných intervaloch. Znamená to, že každý mesiac je splatený úrok trochu nižší, pretože je nižšia aj suma, z ktorej sa úrok počíta.

47

Pozrime sa, ako by to vyzeralo v praxi:

- **Výška úveru:** 4 000 €
- **Úroková miera:** 8 % p. a.
- **Doba splácania:** 3 roky
- **Pravidelná mesačná splátka:** 125,35 €
- **Celkovo splatená suma:** 4 512,44 €
- **Celkovo zaplatené úroky:** 512,44 €

Čo keby sme chceli úver splácať dlhšie ako 3 roky? Ako by to vyzeralo v tomto prípade? Vychádzajme z predchádzajúceho príkladu, keď si chceme požičať 4 000 € a úrok je 8 % p.a.

Doba splácania v rokoch	Mesačná splátka v €	Zaplatené úroky v €	Celkom zaplatená suma v €
3	125,35	512,44	4 512,44
4	97,65	687,28	4 687,28
5	81,11	866,33	4 866,33

V tabuľke môžeme vidieť, že mesačná splátka je rôzna pri každej dobe splatnosti. Lákavé môže byť, že pri päťročnej splatnosti je mesačná splátka približne o tretinu nižšia v porovnaní s trojročnou dobou splatnosti. Určite je lepšie splácať mesačne 81,11 € ako 125,35 €, zostane nám predsa viac.

Nie je to však také jednoduché. Ak sa pozrieme na výšku zaplatených úrokov a predovšetkým na celkovú zaplatenú sumu, rozdiely medzi jednotlivými rokmi sú výrazné.

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298) sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Rýchla úloha:

Vypočítajte, aký rozdiel predstavuje celková zaplatená suma medzi jednotlivými dobami splácania, t.j. o koľko menej by sme za úver zaplatili pri 3-ročnej dobe splácania v porovnaní s ostatnými?

Aký úver si môžeme zobrať?

Poznáme niekoľko druhov úverov, ktoré nám banka môže poskytnúť a slúžia na rôzne účely.

- Kontokorentný úver
- Hypotekárny úver
- Spotrebný úver
- Stavebný úver

48

Úvery a splácanie

Každý svoj záväzok by sme mali splniť. V prípade úverov to nie je iné, predovšetkým, ak sme sa naše záväzky zaviazali plniť podpisom zmluvy. Úverová zmluva je právny dokument, ktorý môžu podpisovať iba osoby staršie ako 18 rokov a vyplývajú z nej práva aj povinnosti. Tiež obsahuje informácie o tom, čo v prípade, ak úver nesplácame.

Ak budeme meškať so splátkou za úver, banka nám najprv pošle upomienku. Táto môže byť, napr. spoplatnená podľa sadzovníka banky. Klient sa môže s bankou dohodnúť na ďalšom postupe, napr. úprave splátkového kalendára alebo na dočasnom odklade splátok.

Ak by klient na upomienky nereagoval, môže banka siahnuť na jeho majetok, ktorým je úver zabezpečený, príp. vyzvať ručiteľa, ak je pri danom type úveru stanovený, aby dlh splácal namiesto dlžníka. Ten je to povinný urobiť, zaviazal sa k tomu pri podpise zmluve. Ak by pohľadávka banky nebola naplnená, môže sa obrátiť na súd, čo môže viesť až k exekúcii.

Exekúcia alebo exekučné konanie je nútený výkon rozhodnutia. Nemôže sa vykonať bez rozhodnutia súdu na základe predložených dôkazov. Pri exekúcii sa splatenie dlhu môže zabezpečiť týmito spôsobmi:

- zrážkami zo mzdy a z iných príjmov (dlžník tak nedostane celú mzdu, ale iba časť až po odrátaní dlžnej sumy – zrážky),
- prikázaním pohľadávky,
- predajom hnuťelných vecí (napr. televízor, počítač, auto, a pod.),
- predajom cenných papierov (listina, doklad vydaný ako protihodnota získania finančných alebo kapitálových prostriedkov),
- predajom nehnuteľnosti,
- predajom podniku,
- príkazom na zadržanie vodičského preukazu v prípade neplatenia vyživovacej povinnosti.

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298) sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Exekúcií je potrebné sa vyhnúť. Môžete totiž prísť o viac ako iba o dlžnú sumu. Pri exekúcií je potrebné uhradiť aj poplatok exekútorovi, tzv. trovy exekučného konania.

Svoje dlhy by sme teda mali vždy poctivo splácať a dobre si rozmyslieť, či a na čo potrebujeme úver. Medzi výhodu úveru síce patrí aj to, že peniaze máme k dispozícii okamžite, pričom nasporiť danú sumu trvá omnoho dlhšie. Nesmieme však zabúdať, že úver musíme splácať aj s úrokom. Dobré vytvorený rozpočet nám môže pri plánovaní pomôcť a budeme sa tak vedieť lepšie rozhodnúť či úver potrebujeme a či si ho môžeme dovoliť. Na sporenie by sme však nemali aj tak zabudnúť a mali by si pravidelne odkladať. Pre neočakávané udalosti, ak sa nám napríklad niečo pokazí, by sme mali mať vytvorenú dostatočnú rezervu.

Zdroje:www.viacakopeniaze.skwww.podnikajte.skwww.financnasprava.skwww.vub.skwww.fininfo.sk

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298)
sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

5 Riziko, investovanie a sporenie

Sporenie

O sporení sme hovorili už aj v predchádzajúcich častiach. Sporením si vytvárame finančnú rezervu z peňažných zdrojov, ktoré momentálne nepotrebujeme a budeme ju môcť použiť v budúcnosti v prípade potreby.

Všeobecne sa odporúča, aby sme si odkladali (sporili) aspoň 10 % z našich príjmov. Naša finančná rezerva by mala tvoriť minimálne súčet našich šiestich mesačných plátov. Ak by sme teda nečakane prišli o prácu, minimálne šesť mesiacov by sme nemali mať problém uhrádzať naše výdavky.

50

Sporenie môže byť:

- jednorazové – odložíme si istú čiastku pri mimoriadnych príjmoch, napr. ak dostaneme odmenu, a pod.
- pravidelné – pravidelne si odkladáme rovnakú sumu.

Ako si môžeme sporiť?

V minulosti si ľudia peniaze ukladali doma. Aj dnes si menšie deti odkladajú peniaze, napr. do prasiatka, a tak si sporia. Pre odkladanie väčšieho množstva peňazí, a predovšetkým, za účelom zhodnotenia našich peňazí, môžeme pre sporenie využiť rôzne produkty bánk:

- Sporiace účty
- Termínované vklady
- Vkladné knižky
- Stavebné sporenie

Prečo je dobré si sporiť?

Sporiť si môžeme z rôznych dôvodov. Tým najdôležitejším by však mala byť tvorba finančnej rezervy, ako sa zvykne hovoriť „Keby niečo“ alebo „Pre istotu“. Táto rezerva nám môže v budúcnosti pomôcť, keď sa napr. zhorší naša finančná situácia a my prideme o prácu alebo sa nám pokazí v domácnosti niektorý spotrebič. Ak sa nám roztrhnú nohavice, vieme si za pár eur (10, 20, 30) kúpiť nové. Čo ak sa nám však pokazí chladnička? Tá stojí podstatne viac peňazí a tie nemusíme mať vždy k dispozícii. Práve pre tieto prípady je dôležité sporiť si a vytvárať finančnú rezervu.

Sporiť si môžeme napríklad aj za účelom kúpy niečoho, po čom túžime, ale momentálne na to nemáme dostatok peňazí. Máme teda svoj cieľ, ktorý chceme dosiahnuť. Pozor však na to, aby sme našu finančnú rezervu neminuli práve na tento účel, mohla by nám chýbať v neočakávaných situáciách.

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298)
sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Aktivita pre žiakov – Môj sen

Čas: 30 - 45 minút

Materiál: Príloha Môj sen – to chcem; pero, papier, staršie letáky z obchodu (ideálne hračkárstvo, elektro), farebné ceruzky, lepidlo

Postup:

1. fáza

Žiakom rozdáme letáky z rôznych obchodov. Vhodné sú letáky, ktoré obsahujú také produkty, ktoré by si žiaci chceli kúpiť – hračky, elektro, a pod. Úloha žiakov bude, že si môžu vybrať ľubovoľné 4 produkty z akéhokoľvek letáku a bez ohľadu na cenu. Podmienkou však je, že jeden z nich musí byť určený niekomu inému (mame, otcovi, súrodencovi, kamarátovi, a pod.). Nemusia sa obmedzovať cenou produktu. Vystrihnú si tie, ktoré chcú. Dôležité je, aby vystrihli obrázok aj s cenovkou, príp. si cenu daného produktu poznačili.

Tieto produkty po vystrihnutí nalepia do oblačíkov v prílohe Môj sen – to chcem. Ak vystrihnutý obrázok neobsahuje cenu, musia ju zapísať vedľa obrázka. Ceny všetkých produktov spočítajú.

2. fáza

Opýtajte sa žiakov nasledovné otázky:

- Čo ste si vybrali, a čo z toho je určené pre niekoho iného?
- Aká je suma za všetky produkty, ktoré ste si vybrali?
- Mali by ste momentálne dosť peňazí na to, aby ste si mohli všetky veci kúpiť, a ak áno, ostane vám niečo?
- Ako by ste riešili prípadný nedostatok peňazí na kúpu všetkých týchto vecí?

3. fáza

Žiaci sa musia rozhodnúť, ktorý produkt (iba jeden) si nechajú. Nech porozmýšľajú a svoj výber následne zdôvodnia.

Opýtajte sa žiakov na nasledovné otázky:

- Koľko stojí produkt, ktorý ste si vybrali? Je to ten, ktorý bol určený niekomu inému, ak áno, prečo?
- Prečo je pre vás dôležité ho mať?
- Máte aktuálne dosť peňazí na to, aby ste si ho mohli kúpiť, a ak áno, zostane vám niečo?

4. fáza

Predpokladáme, že väčšina žiakov nemá dosť peňazí na to, aby si mohla posledný produkt kúpiť. Naším cieľom je ich naviesť na to, že ak ho chcú mať, môžu si začať šoriť. Rozdeľte žiakov do minimálne 4 skupín a zadajte im nasledovnú úlohu:

Ako dlho by ste si museli šoriť na najdrahší produkt z vašej skupiny, ak si budete odkladať:

1. skupina – 2 € každý týždeň.
2. skupina – 5 € každý týždeň.

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298) sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

3. skupina – 2 € každý mesiac.
4. skupina – 5 € každý mesiac.

Cieľom je ukázať žiakom, že sporením môžeme dosiahnuť svoj cieľ, no závisí od výšky a frekvencie sporenia, ale aj od ceny toho, čo si chceme kúpiť. Taktiež by sa mali zamyslieť pri mýnaní peňazí aj nad inými osobami, ako len nad sebou. V rámci rodiny nám rodičia za svoje peniaze tiež kupujú rôzne veci a možno aj tie, ktoré hneď nepotrebujeme

TIP pre starších žiakov:

So staršími žiakmi môžete vynechať fázu 1 – vystrihovanie a nalepovanie a necháte ich napísať na papier to, po čom aktuálne túžia, vrátane ceny, začnete tak fázou 3. V rámci fázy 4 môžete zaradiť aj výpočet zhodnotenia peňazí uložených na sporiacom účte, či termínovanom vklade a porovnať ich s peniazmi uloženými v pokladničke. Využiť môžete rôzne „porovnávače“, napr. www.financnahitparada.sk.

52

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298) sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Investovanie

Investovanie je tiež forma sporenia, je však o niečo zložitejšia a rizikovejšia. Svoje voľné finančné prostriedky vkladáme do rôznych produktov za účelom získania budúcich výnosov.

Pri sporení býva najväčším rizikom to, ak svoje peniaze nemáš uložené v banke a môže ti ich niekto ukradnúť.

Investovanie tiež býva spojené s rizikom a nik nám nevie zaručiť výšku budúceho výnosu. Investovať však môžeš len prostredníctvom nákupu rôznych finančných produktov, komodít, či majetku, nulové riziko tu neexistuje. V zásade platí, že čím je výnos vyšší, tým vyššiemu riziku čelíte.

53

Ako investovať

Ak sa rozhodneme svoje peniaze investovať, je dôležité vychádzať zo svojho osobného finančného plánu, mať teda vytvorený rozpočet a vedieť, koľko peňazí môžeme investovať a nebudem ich aktuálne potrebovať. Investovať môžeme jednorazovo, ale aj pravidelne, napr. každý mesiac. Je potrebné sa zamyslieť aj nad týmito faktormi:

- **Vek**
- **Príjmy**
- **Čas**

Nad vhodnou formou investovania je dobré uvažovať ešte v mladom veku, keď už máme pravidelný príjem a dostatok zdrojov na investovanie. Práve preto, že ide o dlhodobú záležitosť, ktorá sa realizuje na dlhšie časové obdobie, môžeme si ňou zaručiť vo vyššom veku úspory, ktoré sa nám zídu.

Ľudí, ktorí investujú môžeme rozdeliť do niekoľkých skupín:

- **konzervatívny** – nerád podstupuje väčšie riziko a je skôr opatrný. Vyberá si investície s nižším rizikom, čo znamená aj nižšie zhodnotenie. Dbá na návratnosť svojej investície.
- **dynamický** – je ochotný podstúpiť aj veľké riziko, aby bol výnos čo najvyšší.
- **vyvážený** – je to investor medzi konzervatívnym a dynamickým. Svoje peniaze má rozložené v rôznych produktoch a v prípade, ak sú niektoré rizikovejšie, môže sa táto strata vyrovnať inými, menej rizikovými.

Pri investovaní sa môžete stretnúť s pojmom volatilita. Pochádza z anglického volatility a znamená prchavosť/nestálosť. Čím je volatilita vyššia, tým je vyššie aj riziko.

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298)
sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Riziko a poistenie

Určite poznáte prípady, keď sa niekomu stalo niečo nepredvídateľné. Mohla to byť krádež, nejaký úraz alebo živelná udalosť (požiar, záplavy, a pod.).

Práve pre riešenie takýchto nepredvídateľných udalostí vzniklo poistenie. To nás má ochrániť pred neočakávanými výdavkami, ktoré môžu nastať v dôsledku zväčša náhodných udalostí. Poistenie poskytujú **poist'ovne**. V prípade vzniku **poistnej udalosti**, teda keď dôjde napr. ku krádeži, či úrazu a sme na túto udalosť poistení, dochádza k **poistnému plneniu**. S poist'ovňou uzatvárame **poistku**. Je to zmluvný vzťah medzi nami, teda osobou, ktorá sa chce poistiť a poist'ovňou. Na základe neho nám potom poist'ovňa vyplatí sumu (poistné plnenie) v dohodnutom rozsahu, samozrejme len za takú udalosť, ktorá je poistená.

54

Poistenie ľuďom umožňuje deliť sa o riziko. Predpokladajme, že žijeme v obci, v ktorej 100 ľudí vlastní bicykel. Priemerná cena jedného bicykla je 165 €. Štatistika obce hovorí, že každý rok je ukradnutý jeden bicykel. Samozrejme nevieme, ktorý bicykel bude ďalší, ale vieme, že jeden to určite bude. Predpokladajme, že každý z vlastníkov bicykla dá do spoločného fondu 1,65 €. Ak by bol v takomto prípade bicykel ukradnutý, mohol by človek, ktorý bol poškodený, dostať náhradu 165 € zo spoločného fondu.

Poistenie je založené na princípoch uvedených v tomto príklade. Poist'ovne vypočítajú, koľko bude potrebné zaplatiť tým, u ktorých poistná udalosť môže nastať. Celkový náklad sa potom rozdelí medzi poistencov, ktorí o takúto poistku majú záujem. Poistné je cena za to, že riziko je kryté poistením.

Aké druhy poistenia poznáme?

Už v úvode sme spomínali zdravotné a sociálne poistenie, ktoré platí zamestnanec a zamestnávateľ zo mzdy. Existujú však aj iné druhy poistenia. Všeobecne môžeme hovoriť o **zákonnom a komerčnom poistení**.

Zákonné poistenie

Sociálne poistenie na Slovensku je povinné a je založené na platení odvodov a poberaní dávok (napr. dôchodkov) a ochráni veľkú časť obyvateľstva pred životnými rizikami.

Sociálne poistenie tvorí:

1. nemocenské poistenie – pre práceneschopných a ženy na materskej dovolenke,

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298)
sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

2. dôchodkové poistenie – pre starobných a invalidných dôchodcov,
3. úrazové poistenie – pre prípad pracovného úrazu alebo choroby z povolania,
4. garančné poistenie – pre platobne neschopných zamestnávateľov,
5. poistenie v nezamestnanosti – na podporu nezamestnaných.

Zdravotné poistenie slúži na:

1. úhradu nákladov lekárom,
2. úhrady za výkony zdravotnej starostlivosti zdravotníckym zariadeniam,
3. plnú alebo čiastočnú úhradu nákladov na lieky a zdravotnícke pomôcky občanov.

55

Ide o povinné verejné poistenie, ktoré vzniká už pri narodení. Každý z nás je poisteným v niektorej zdravotnej poisťovni.

Rýchla úloha:

Áké zdravotné poisťovne poznáte? Viete, v ktorej ste poistení a čo to pre vás znamená?

Komerčné poistenie

Toto poistenie môžeme rozdeliť na:

1. dobrovoľné poistenie
  - a. životné – poistenie osôb
  - b. neživotné – poistenie majetku
2. povinné zmluvné poistenie – týka sa automobilu.

Dobrovoľné životné poistenie

Životné poistenie – jeho cieľom je finančne zabezpečiť blízke osoby v prípade našej smrti. Najmä, ak sme my, ako poistená osoba živiteľmi rodiny alebo splácame úver. Vypláca sa však nielen v prípade smrti, ale aj v prípade dožitia dohodnutého veku.

Doplňkové dôchodkové sporenie slúži na získanie dodatočného príjmu v čase staroby alebo aj invalidity. Uzatvára sa s Doplňkovou dôchodkovou spoločnosťou, ktorá zhodnocuje vklady klientov. Takéto sporenie nekryje žiadne riziká, ide len o formu sporenia.

Úrazové poistenie – kryje prípad smrti následkom úrazu, trvalé následky v dôsledku úrazu, ako i dobu nevyhnutného liečenia spôsobeného úrazom.

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298) sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Poistenie liečebných nákladov – druh poistenia, ktorým sa poisťujú osoby na úhradu liečebných nákladov v prípade ochorenia alebo úrazu. Poistenie sa zatiaľ realizuje v SR len pre pobyt poistených v zahraničí. Toto poistenie tiež zahŕňa ambulantné liečenie, predpísané lieky, prepravu do nemocnice, hospitalizáciu, spätnú prepravu pacienta do vlasti, prípadne prepravu telesných pozostatkov zosnulého poisteného.

Dobrovoľné neživotné poistenie

Poistenie majetku je všeobecne určené na poistenie vecí. Rozlišujeme najmä tieto hlavné druhy: poistenie budov, domácností, záhrad, motorových vozidiel, dopravných prostriedkov, poistenie vecí proti rôznym rizikám (najmä živelným pohromám). Veci je možné poistiť proti poškodeniu atmosférickými zrážkami, vodou z vodovodných zariadení, požiaru, krádeži, vlámaniu, a pod.

Súčasťou tohto poistenia je havarijné poistenie, nazývané aj kasko poistenie, ktoré má za úlohu poskytnúť poistné plnenie majiteľovi motorového vozidla v prípade poistnej udalosti, t.j. v prípade poškodenia, zničenia alebo odcudzenia (krádeže) motorového vozidla. Môže ísť o škody, ktoré vzniknú v dôsledku akejkoľvek živelné udalosti, krádeže, lúpeže, vandalizmu, havárie, dopravnou nehodou spôsobenou akoukoľvek udalosťou, vrátane nesprávneho konania vodiča motorového vozidla. V poistných podmienkach konkrétnej poisťovne sa môžu stanoviť rôzne výluky, na ktoré sa poistenie nevzťahuje (poškodenie motora, ak nedošlo k dopravnej nehode; poškodenie pneumatík, ak neboli udalosťou súčasne poškodené aj ďalšie časti vozidla, a pod.).

Povinné zmluvné poistenie kryje za poisteného všetky škody, ktoré sú spôsobené iným osobám prevádzkou motorového vozidla. Poisťovňa poskytuje krytie proti škode spôsobenej na zdraví, živote a majetku iného. Povinné zmluvné poistenie (PZP) musí mať zo zákona každé vozidlo, ktoré je prevádzkované na pozemnej komunikácii. Chráni proti škodám, ktoré sú spôsobené prevádzkou vozidla.

Havarijné poistenie je dobrovoľné komerčné poistenie, z ktorého sa kryje poškodenie alebo zničenie vozidla následkom havárie, živelných udalostí, krádeže a vandalizmu.

Poistenie zodpovednosti za škodu nás chráni pred nákladmi za zranenie iných osôb alebo poškodenie cudzieho majetku, za ktorý nesieme zodpovednosť.

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298) sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Rýchla úloha:

Viete o tom, že dnes sa dá poistiť už takmer všetko? Poznáte nejakú známu osobnosť (športovca, herca, speváka), ktorá má nejaké netradičné poistenie, napr. rôznych častí tela alebo proti vzniku rôznych kuriózných udalostí?

Dôchodok

Určite ste už počuli o dôchodcoch a dôchodkoch. Teraz sa nám môže zdať, že dôchodok je pre nás veľmi vzdialená téma, keďže sa týka našich starých rodičov. Existuje však niekoľko rôznych typov dôchodkov.

57

Starobný dôchodok

Nárok na tento typ dôchodku má každý, kto odpracoval najmenej 15 rokov (znamená to, že aj platil dôchodkové poistenie) a dovŕšil dôchodkový vek. Tento vek je určený zákonom a vypláca ho štát v mesačných splátkach z I. piliera (viac o dôchodkových pilieroch si povieme neskôr).

Predčasný starobný dôchodok

Aj pri tomto type platí, že musíte odpracovať najmenej 15 rokov, avšak nemusíte dovŕšiť dôchodkový vek. Predčasný sa volá práve preto, že oň môžete požiadať najviac 2 roky pred dosiahnutím tohto veku. Tento dôchodok však býva nižší ako starobný dôchodok.

Invalidný dôchodok

Ako už názov napovedá, ide o dôchodok, ktorý sa vypláca v prípade invalidity (váš zdravotný stav vám neumožňuje pracovať), a ak nemáte ešte nárok na predčasný starobný dôchodok. Aj v prípade poberania tohto typu dôchodku musíte odpracovať určitý počet rokov. Tento počet sa však líši v závislosti od veku, v ktorom o invalidný dôchodok žiadate.

Vdovský a vdovecký dôchodok

Tento typ dôchodku je špecifický a nemôže ho poberať každý. Nárok naň má ten, komu zomrel partner, ktorý v čase úmrtia poberal starobný, invalidný alebo predčasný starobný dôchodok alebo splnil podmienku nároku na starobný dôchodok, alebo získal počet rokov dôchodkového poistenia potrebný na nárok priznania invalidného dôchodku, prípadne zomrel v dôsledku pracovného úrazu či choroby z povolania. Nevypláca sa však dlhodobo, ale iba na obdobie 1 roka. Predĺžiť toto obdobie je možné, ak sa poberateľ stará o nezaopatrené dieťa alebo sám poberá invalidný dôchodok. Zaujímavé napr. je aj to, že ak by počas poberania vdovského/vdoveckého dôchodku poberateľ uzavrel manželstvo, nárok na jeho poberanie zaniká.

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298)
sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Sirotský dôchodok

Sirotský dôchodok sa vypláca v prípade úmrtia rodiča, ak poberal starobný alebo invalidný dôchodok, prípadne mal nárok na predčasný starobný dôchodok. Sirotský dôchodok je priznaný aj deťom, ktorých rodič nebol poberateľom žiadnej z uvedených dávok, ale získal aspoň potrebný počet rokov dôchodkového poistenia na uznanie invalidného alebo starobného dôchodku. Sirotský dôchodok je vyplácaný aj nezaopatreným deťom, ktorých rodič alebo osvojiteľ zomrel v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania.

Tri dôchodkové piliere

Povinné pre všetkých zamestnaných je **dôchodkové poistenie**, ktoré označujeme aj ako **I. pilier**. Jeho výšku sme rozoberali v predchádzajúcich kapitolách. Zamestnanec odvádza zo mzdy určené percento do Sociálnej poisťovne. Tá následne tieto peniaze kumuluje a používa na výplatu starobných dôchodkov.

Starobné dôchodkové sporenie poznáme pod názvom **II. pilier**. Je postavený na tom, že časť našich odvodov na dôchodkové poistenie odvádza Sociálna poisťovňa na náš osobný dôchodkový účet v dôchodkovej správcovskej spoločnosti (DSS). Vstup do tohto piliera je dobrovoľný a možný len do 35 rokov života. Sporiteľ môže ovplyvňovať DSS, kam bude investovať jeho úspory – to je práve kľúč k výnosom, preto sa oplatí o tieto peniaze touto cestou priebežne starať. Naše úspory, ktoré spravuje DSS, je možné dediť. V dôchodkovom veku budeme takto našetrené peniaze dostávať spolu s dôchodkom z I. piliera.

Doplnkové dôchodkové sporenie sa nazýva aj III. pilier a je dobrovoľné. Slúži na získanie dodatočného príjmu v čase staroby alebo aj invalidity. Jeho hlavným cieľom je umožniť tým, ktorí sa ho zúčastnia, zvýšený dôchodok, a to najmä prostredníctvom príspevku zamestnávateľa.

Zdroje:

www.viacakopeniaze.sk

www.fininfo.sk

www.5penazi.sk

www.slovensko.sk

Zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení

Zákon č. 580/2004 Z. z. Zákon o zdravotnom poistení

Projekt Budovanie kompetencií žiakov pre moderný trh práce (ITMS kód projektu: 312010Z298)
sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.